

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÖZEL ALAN YETERLİKLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE BUNLARIN LİSANS PROGRAMIYLA İLİŞKİSİ*

FACTORS AFFECTING SPECIAL FIELD COMPETENCIES OF SOCIAL STUDIES TEACHERS AND THEIR RELATION TO UNDERGRADUATE PROGRAM

Murat Bayram YILAR¹, Kerim CÜCE²

ÖZ: Araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterliklerini etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerini lisans eğitimi bağlamında incelemektir. Bu amaç doğrultusunda bilimsel etik ilkelerine uygun olarak Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nden mezun olup farklı illere atanmış 12 sosyal bilgiler öğretmenin görüşüne başvurulmuştur. Araştırmada nitel yaklaşım benimsenmiştir. İçerik analizi yapılarak elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin, sosyal bilgiler özel alan yeterlikleri üzerinde birçok faktörün etkili olduğu; bu yeterliklerin bir kısmını lisans eğitimiyle kazanabildikleri ancak bazı yeterlikler konusunda eksiklikleri olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin en güçlü yeterlik alanlarının Öğrenme-Öğretme Sürecinde Alan Bilgisini Kullanma (ÖÖSABK); en zayıf yeterlik alanlarının ise Okul, Aile ve Toplumla İş Birliği Yapma (OA ve TİY) yeterlik alanı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca özel alan yeterliklerini kazandırmada en etkili lisans derslerinin öğretmenlik uygulaması, özel öğretim yöntemleri ve okul deneyimi gibi uygulamalı dersler olduğu; ancak çeşitli nedenlerle ölçme-değerlendirme, topluma hizmet uygulamaları, iletişim gibi derslerin ise verimsiz dersler olarak nitelendirildiği görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretmen yeterlikleri, özel alan yeterlikleri, sosyal bilgiler öğretmeniği lisans programı

ABSTRACT: This research aims to examine the opinions of social studies teachers about the factors affecting their special field competencies in the context of undergraduate education. For this purpose, in accordance with the principles of scientific ethics, the opinions of 12 social studies teachers who graduated from Ondokuz Mayıs University and have been working in different provinces were consulted. Qualitative approach was adopted in the research. According to the findings obtained by conducting content analysis, it was determined that the teachers gained some of the social studies special field competencies determined by undergraduate education although they had some deficiencies in some competencies. As a result of the research, it was determined that the teachers considered themselves sufficient in Using Field Knowledge in the Learning-Teaching Process (UFKLT), but they considered their efficacy levels as the weakest in the field of Cooperation with School, Family and Society (CSFS). In addition, it was observed that the most effective undergraduate courses in teaching special field competencies were the applied courses such as teaching practice, special teaching methods and school experience while the courses such as assessment and evaluation, community service practices and communication were described as inefficient courses for various reasons.

Keywords: Social studies teachers, teacher competencies, special field competencies, undergraduate programme of social studies teaching

Bu makaleye atf vermek için:

Yılar, M. B. ve Cüce, K. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterliklerini etkileyen faktörler ve bunların lisans programıyla ilişkisi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(2), 661-683.

Cite this article as:

Yılar, M. B. ve Cuce, K. (2021). Factors affecting special field competencies of social studies teachers and their relation to undergraduate program. *Trakya Journal of Education*, 11(2), 661-683.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The quality of education and training activities depends on the existence of teachers having acquired qualifications. The undergraduate education that they take in education faculties has an important place in the achievement of these competencies. In our country, education faculties are obliged to provide teacher candidates with the competence of teaching profession. In order to achieve success in education, it is an inevitable necessity to bring these competencies to teacher candidates through theoretical and practical studies during the teacher training program.

* Bu makalede kullanılan veriler, 2. Yazarın yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümüne aittir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, e-posta: bayram.yilar@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5889-3372

² Öğretmen, Samsun Rotary Kulübü Bilim ve Sanat Merkezi, e-posta: kerimcuce@outlook.com, ORCID: 0000-0002-9213-5783

Ministry of National Education (2008) determined special field competencies of social studies teacher as 5 main competency areas 2 (1. *Planning and organizing the teaching process*, 2. *Learning-teaching process*, 3. *Monitoring and evaluation*, 4. *Cooperation with the school, family and society*, 5. *Providing professional development*), 20 sub competences and 132 performance indicators. However, in 2017 instead of determining a separate special field competency for each teacher, a holistic and single text was created to cover the competencies of each teacher in their field.

The aim of the research is to examine the opinions of social studies teachers about the factors affecting their special field competencies in the context of undergraduate education. For this purpose, answers to the following questions were searched:

1. What are the opinions of social studies teachers about;
 - Planning the teaching process and organizing the environment (PTP and OE)
 - Using field knowledge in the teaching-learning process (UFKTLP)
 - Being able to monitor and evaluate (AME)
 - Cooperating with school, family and society (CS and FS)
 - Achieving professional development (PD) special field qualification?
2. In order to gain special field competencies what are the opinions of the social studies teachers about the effect of the courses they take in undergraduate education?
3. What are the suggestions of social studies teachers for an undergraduate education that can gain special field competencies more effectively?

Method

The research was designed according to the qualitative research approach. The research was structured on the interview technique from one of the qualitative data collection methods and a semi-structured interview form was used. 12 social studies teachers formed the study group of the research. Criterion sampling method from one of the purposeful sampling methods, was used to determine the sample group. The data obtained as a result of the interviews with the participants were analyzed with content analysis.

Result and Discussion

In the research the following conclusions were reached:

Results on the PTP and OE Competency Area: It was determined that the teachers participated in the research generally found themselves sufficient in planning the teaching process and arranging the environment. Although teachers consider lessons such as school experience and teaching practice to be beneficial in acquiring this qualification, it was determined that they believe that the teaching experience gained over time is effective in this regard after starting the teaching profession.

Results on UFKTLP Competency Area: According to the results obtained in the research, UFKTLP special field competence was the field in which social studies teachers trusted and felt most competent. While 9 of the 12 teachers participated in the research think that they have the competence whereas 3 of them have not yet evaluated themselves competent as they have some deficiencies.

Results on AME Competency Area: It was concluded that more than half of the teachers participating in the research found themselves insufficient in the field of AME competence. According to the opinions of the teachers, it is possible to gather the most important reasons that reveal this situation in two groups. The first is related to the courses in the undergraduate semester. According to this, the most important negative factors are the inability to teach how to use the knowledge learned in the field of measurement, evaluation in practice and have a bias towards the subject and the teachers of the course. The second one concerns the schools where the teaching is done and the students. According to this, the fact that social studies lesson hours are insufficient and crowded classes are the biggest obstacles for healthy monitoring and evaluation studies.

Results on CS and FS Competency Area: The teachers who participated in the research stated that they considered the CS and FS competence field as a very important factor in order to be successful in educational activities. In the study of Öztürk (2009) on CS and FS competence with social studies teachers, the finding that teachers attach importance to this competence area supports the conclusion reached in this research. However, in the study, it was determined that the field that teachers found themselves the weakest was the CS and FS special field competence. Only 3 of the 12 participants considered themselves sufficient in the subject area.

Results on PD Competency Area: In the direction of the findings obtained from the research, it can be said that social studies teachers mostly do not consider themselves sufficient in terms of PD special field

competence and they have some deficiencies. In fact, it was obtained that social media, in-service trainings, postgraduate education and participation in various projects in the field of PD make important contributions to teachers. However according to the teachers, reasons such as lack of courses to gain professional development awareness, poor orientation, and lessons are not up to date have limited the contribution of undergraduate education in the field of PD.

Results Related to Undergraduate Courses: According to the findings obtained from the teachers' opinions in the research, it was determined that applied undergraduate courses such as teaching practice, special teaching methods 1-2, school experience, teaching principles and methods as well as material design are the most useful courses. On the other hand, lessons such as measurement-evaluation, community service practices, human relations and communication, classroom management and program development were determined to be the least contributing courses in this regard.

Suggestions for Undergraduate Education in Achieving Special Field Competencies: It has been determined that the suggestions that teachers make regarding undergraduate education in order to gain special field competencies generally focus on updating the undergraduate curriculum. According to this, it is understood that the courses given at the undergraduate degree will be more useful in gaining special field competencies when they will be practice-oriented, when the internship courses will not only be in the final year but to 4 years and faculty members only entering the courses suitable for their profession.

GİRİŞ

Öğretmenlik, 14.06.1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda devletin eğitim-öğretim görevlerini üzerine alan özel ihtisas mesleği olarak tanımlanmıştır. Öğretmenlik mesleği, özel uzmanlık bilgisi ve becerisi gerektiren bir meslek olduğuna göre, bu mesleği tercih eden insanların, mesleğin gereklerini tam olarak yerine getirebilmeleri için birtakım yeterliklere sahip olması gerekir (Şişman, 2007). Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], (2017: 2) yeterlik kavramını, bir işi etkili ve verimli biçimde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, beceri, tutum ve değerler olarak tanımlamaktadır. Öğretmenlerin söz konusu nitelik ve yeterliklerinin belirlenmesi, ülkemizde MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Tarihsel sürecine bakıldığında öğretmen yeterlikleri kavramı ilk kez 1890'larda ortaya çıkmıştır. Ancak 1960'larda ve 1970'lerde önem kazanarak bilimsel yayınlara konu olmaya başlamıştır (Struyven & De Meyst, 2010). Dünya genelinde modern anlamda öğretmenlerin yeterliklerinin belirlenmesi yaklaşımı ilk olarak 1970'li yıllarda ABD ve İngiltere gibi ülkelerde benimsenmiş, 2000'li yıllarda ise dünya geneline yayılmaya başlamıştır. Türkiye'de ise öğretmen yeterlikleri ile ilgili ilk resmî çalışmalara 1998-1999 yıllarında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Dünya Bankası iş birliği ile yapılan YÖK-Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi kapsamında başlanmıştır. 1999 yılında MEB ve çeşitli üniversitelerin temsilcilerinden oluşan "Öğretmen Yeterlikleri Komisyonu" oluşturulmuş ve "eğitme-öğretme yeterlikleri, genel kültür bilgi ve becerileri ve özel alan bilgi ve becerileri" olmak üzere 3 başlık altında hazırlanan öğretmen yeterlikleri 12.07.2002 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir (MEB, 2002). Daha sonra 2004 yılında yeniden bir düzenlemeye gidilerek 6 ana yeterlik alanı (1. Kişisel ve mesleki değerler-mesleki gelişim, 2. Öğrenciyi tanıma, 3. Öğrenme-öğretme süreci, 4. Öğrenmeyi, gelişimi izleme ve değerlendirme, 5. Okul aile toplum ilişkileri, 6. Program ve içerik bilgisi), bu yeterliklere ilişkin 31 alt yeterlik ve 233 performans göstergesinden oluşan "Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri" taslağı belirlenmiştir. Daha sonra uzman, akademisyen, öğretmen, müfettiş gibi farklı kesimlerden birçok kişinin katılımlarıyla çalıştaylar düzenlenerek söz konusu taslağa son şekli verilmiş ve bu yeterlikler 2006 yılında 2590 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (MEB, 2006). Kısa bir süre sonra ise öğretmenlerin kendi alanlarında sahip olmaları gereken, bilgi, beceri, tutum ve değerleri ifade eden "Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri"nin belirlenmesine yönelik çalışmalar başlatılmış ve ilköğretim kademesinde sosyal bilgiler de dâhil olmak üzere toplam 14 alanda Özel Alan Yeterlikleri hazırlanarak 2008 yılında yürürlüğe konmuştur.

Buna göre MEB (2008) sosyal bilgiler öğretmeni özel alan yeterliklerini 5 ana yeterlik alanı (1. Öğretim sürecini planlama ve düzenleme, 2. Öğrenme-öğretme süreci, 3. İzleme ve değerlendirme, 4. Okul, aile ve toplumla iş birliği yapma, 5. Mesleki gelişimi sağlama), 20 alt yeterlik ve 132 performans göstergesi olarak belirlemiştir. Ortaöğretim kademesinde ise 8 öğretmenlik alanı için 2011 yılında özel alan yeterlikleri kabul edilip uygulamaya konulmuştur. Son olarak 2017 yılında ise her bir öğretmenlik için ayrı bir özel alan yeterliği belirlemek yerine her bir öğretmenin kendi alanına ilişkin yeterliklerini de kapsayacak şekilde bütünsel ve tek bir metin oluşturulmuştur. Bu kapsamda güncellenen Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, "meslekî bilgi, meslekî beceri, tutum ve değerler olmak üzere birbirini destekleyen 3 yeterlik

alanı ile bunlar altında yer alan 11 alt yeterlik ve 65 göstergeden oluşturulmuştur (MEB, 2017). Ortaya konulan bu yeterlikler ile öğretmenin kendisini ve öğrencisini tanıması, meslekî gelişimini sağlaması, etkili öğrenme ve öğretme süreçlerini gerçekleştirebilmesi, çağdaş izleme ve değerlendirme araçlarını kullanabilmesi, öğrenme ve öğretme ortamının okul, aile ve toplum uyumu ile daha etkili olacağına farkında olması ve MEB tarafından oluşturulan program ve içeriğe uygun bilgi ve davranışa sahip olması hedeflenmektedir.

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin nitelikli olması ve istenilen başarının yakalanabilmesi kuşkusuz eğitim sistemi içinde belirli yeterlikleri kazanmış öğretmenlerin varlığına bağlıdır. Bu öğretmenlerin söz konusu yeterlikleri kazanmalarında ise eğitim fakültelerinde aldıkları lisans eğitiminin önemli bir yeri vardır. Ülkemizde eğitim fakülteleri, Yükseköğretim Kurulu'nun belirlediği program dâhilinde öğretmen adaylarına, öğretmenlik mesleği yeterliklerini kazandırmakla yükümlüdür. Eğitimde başarıya ulaşılabilmesi için bu yeterliklerin öğretmen yetiştirme programı sürecinde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar aracılığıyla öğretmen adaylarına kazandırılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bunun için Karaca'ya (2008: 69) göre öncelikle öğretmen yeterlikleri konusunda bir standartlaşmanın sağlanması ve öğretmen yetiştiren kurumların da bu standartlar doğrultusunda yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

1997 yılında eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmaya başlanması sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirmede önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Özellikle sekiz yıllık zorunlu-kesintisiz eğitime geçiş ve sosyal bilgilerin ilköğretim 4. sınıftan 7. sınıfa kadar devam eden bir ders olarak yeniden ele alınması eğitim fakültelerinde ilköğretim bölümü bünyesinde sosyal bilgiler öğretmenliği programlarının açılmasını sağlamıştır. Böylece 1998 sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı geliştirilerek uygulamaya konulmuştur (Özav, 2001; Tonga, 2012; Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 1998). Daha sonra ise genel olarak çağın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip öğretmenler yetiştirmedeki yeterliklerin tartışılmaya başlanması, öğretmen eğitimiyle ilgili küresel ölçekte yaşanan gelişmelere ayak uydurma çabası ve 2005 yılında ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programının yenilenmesi sonucu ilköğretim-yükseköğretim koordinasyonunun sağlanması ihtiyacı 2006 yılında yeni bir lisans programının geliştirilerek uygulanmaya konulmasına neden olmuştur (Ata, 2007; Kızılcıoğlu, 2005; Mentiş-Taş, 2004: 31; YÖK, 2007: 7). Buna göre sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında okutulan derslerin dağılımı; %50 alan bilgisi, %20 genel kültür ve %30 öğretmenlik formasyonu şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca program 142'si teorik ve 28'i uygulama olmak üzere toplamda 170 saat ders ve 156 krediden oluşmaktadır (Uslu, 2013). Son olarak sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı 2017 yılında güncellenmiş ve 2018-2019 eğitim ve öğretim döneminden itibaren uygulamaya geçirilmiştir. Son durumda ders dağılımı %53 alan bilgisi (70 kredi), %26 meslek bilgisi (50 kredi) ve %21 genel kültür (27 kredi) şeklinde düzenlenmiştir. Toplam kredi sayısı 147, toplam ders saati ise 154 olarak güncellenmiştir. Ayrıca teorik derslerin saati 10 saat artırılmış buna karşın yeni programda uygulama dersleri olarak sadece öğretmenlik uygulaması ve topluma hizmet uygulamaları derslerine yer verilmiştir (YÖK, 2018). 2018 yılında uygulanmaya başlanan söz konusu yeni sosyal bilgiler lisans programına göre eğitim alarak mezun olan öğretmen adayı henüz yoktur. Normal şartlarda eğitim fakülteleri bu lisans programına göre ilk mezunlarını 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde verecektir. Dolayısıyla yapılan bu çalışma, 2006 sosyal bilgiler lisans programına göre eğitim almış olan öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterliklerini etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerini lisans eğitimi bağlamında incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin;

- Öğretim sürecini planlama ve ortamı düzenleme (ÖSPveOD)
- Öğrenme-öğretme sürecinde alan bilgisini kullanma (ÖÖSABK)
- İzleme ve değerlendirme yapabilme (İDY)
- Okul, aile ve toplumla iş birliği yapma (OAveTİY)
- Mesleki gelişim sağlama (MGS) özel alan yeterliğini kazanma konusundaki görüşleri nasıldır?

2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterliklerini kazanma konusunda lisans eğitiminde aldıkları derslerin etkisine yönelik görüşleri nasıldır?

3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterliklerini daha etkili bir şekilde kazandırabilecek bir lisans eğitimi için önerileri nelerdir?

İlgili literatür incelendiğinde, hem sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programını değerlendiren çalışmaların (Özav, 2001; Mentiş-Taş, 2004; Ata, 2007; Çoban, 2010; Kaymakçı, 2012; Tonga, 2012;

Akhan, 2015; Dündar, 2018; Turan ve Kaymakçı, 2019) hem de sosyal bilgiler öğretmen yeterliklerini öğretmen ve öğretmen adayları açısından inceleyen çalışmaların (Yeşil, 2006; Akar, 2007; Yeşil, 2009; Dönmez ve Uslu, 2013; Uslu, 2014) oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Literatürde özellikle sosyal bilgiler öğretmeni özel alan yeterlikleri ile sosyal bilgiler lisans programı arasındaki ilişkiyi ele alan tek çalışmanın ise Uslu'ya (2013) ait olduğu görülmüştür. Ancak Uslu (2013) bu çalışmasında söz konusu ilişkiyi programlar üzerinden doküman incelemesi yoluyla gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada ise sosyal bilgiler lisans programının sosyal bilgiler özel alan yeterliklerini kazandırmada ne kadar yeterli olduğu öğretmen görüşleri doğrultusunda belirlenerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu yönüyle özgün olan araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca şüphesiz ki yerel ve küresel ölçekte yaşanan gelişmelere ayak uydurabilecek sosyal bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilebilmesi için lisans programı gerekli görüldüğü zaman güncellenebilmektedir. Bu noktada lisans eğitimini tamamladıktan sonra atanan öğretmenlerin özel alan yeterliklerini kazanmalarını olumlu yönde etkileyen veya engelleyen faktörler ile lisans öğretim programının bu yeterlikleri kazandırma da ne kadar etkili olduğunu ortaya koymak söz konusu program güncellemeleri için fikir verebileceğinden önemli görülmektedir. Son olarak YÖK'ün 18.08.2020 tarihli ve “*Öğretmenlik Programları Müfredatı*” başlıklı yazısında; YÖK'ün üniversitelere “*yetki devri*” sürecini başlattığı, bu nedenle eğitim fakültelerinin Türkiye Yeterlikler Çerçevesi ile MEB tarafından belirlenen Öğretmenlik Mesleği Yeterlikleri'ni dikkate alarak öğretmenlik lisans programlarını güncelleme çalışmalarını yapabilecekleri ifade edilmiştir (YÖK, 2020). Böyle bir karar alınmasının doğru olup olmadığı, yaşanabilecek sorunlar ya da bu sürecin tamamlanıp tamamlanmayacağı ayrı bir çalışma konusudur. Ancak öğretmenlik lisans programlarıyla ilgili yakın veya uzak gelecekte güncelleme çalışmalarının yapılması kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu araştırma sonuçlarının bundan sonra yapılacak olan sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programları geliştirme çalışmaları için katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Genellikle katılımcı grubun küçük ya da sınırlı tutulduğu nitel araştırmalar, zengin ve kapsamlı bilgi toplamak için kullanılır (Cohen, Manion ve Morrison, 2018). Nitel araştırmalar, insanların deneyimlerini nasıl yorumladıklarıyla ve deneyimlerine ne gibi anlamlar yükledikleriyle ilgilenir. Böylece araştırmacılar tarafından tümevarımsal bir süreç takip edilerek oldukça açıklayıcı ve zengin betimlemeler ortaya konulur (Merriam, 2013: 14-16).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterlikleri üzerinde etkili olan faktörler ve bu yeterlikleri kazanmada lisans eğitiminin katkısına yönelik öğretmen görüşlerinin incelendiği bu çalışmada, nitel araştırma metodolojisi benimsenmiştir. Araştırma nitel veri toplama şekillerinden biri olan görüşme tekniği üzerine yapılandırılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 12 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklem grubunun belirlenmesinde amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleminin mantığı, örneklem grubunun çalışmanın amacı doğrultusunda önceden belirlenmiş bazı önemli kriterleri taşıyor olmasına dayanmaktadır (Patton, 2014). Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen yeterliklerini kazanmada lisansta alınan eğitimin katkısı OMÜ üzerinden araştırılmıştır. Bu nedenle öğretmen cevaplarının tutarlı olması için katılımcıların OMÜ Eğitim Fakültesi sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünden mezun olmaları ve son 5 yıl içerisinde öğretmenlik görevine atanmış olmaları şartı aranmıştır. Ayrıca araştırma grubu belirlenirken söz konusu ölçütün dışında mümkün olduğunca maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminden de yararlanılmaya çalışılmıştır. Buna göre katılımcı öğretmenlerin hem kadın hem erkek öğretmenlerden seçilmesine ayrıca görev yeri değişkeni açısından köy, ilçe ve il merkezlerinde görev yapıyor olmalarına dikkat edilmiştir. Katılımcılara ait bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Çalışmaya katılan öğretmenler hakkında bazı bilgiler

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ						
Kod	Cinsiyet	Mezun olunan bölüm	KPSS kurs bilgisi	Görev yeri	Mesleki deneyim	Lisansüstü eğitim durumu
KÖ1	Kadın	Sosyal Bil. Öğr.	Son sınıfta başladı	Samsun, Köy	4 yıl	Yok
KÖ2	Kadın	Sosyal Bil. Öğr.	Lisans sonrası başladı	Samsun, Köy	5 yıl	Yok
KÖ3	Kadın	Sosyal Bil. Öğr.	Son sınıfta başladı	Samsun, İlçe Merkezi	4 yıl	Yok
KÖ4	Kadın	Sosyal Bil. Öğr.	Son sınıfta başladı	Kırşehir, İl Merkezi	3 yıl	Yüksek lisans (Mezun)
KÖ5	Kadın	Sosyal Bil. Öğr.	Lisans sonrası başladı	İstanbul, İlçe Merkezi	5 yıl	Yok
KÖ6	Kadın	Sosyal Bil. Öğr.	Gitmedi	Kars, İl Merkezi	1 yıl	Yüksek lisans (Devam)
EÖ1	Erkek	Sosyal Bil. Öğr.	Son sınıfta başladı	Erzincan, Köy	5 yıl	Yüksek lisans (Mezun)
EÖ2	Erkek	Sosyal Bil. Öğr.	Son sınıfta başladı	Malatya, Köy	2 yıl	Yok
EÖ3	Erkek	Sosyal Bil. Öğr.	Lisans sonrası başladı	Samsun, Köy	4 yıl	Yok
EÖ4	Erkek	Sosyal Bil. Öğr.	Son sınıfta başladı	Samsun, Köy	4 yıl	Yüksek lisans (Devam)
EÖ5	Erkek	Sosyal Bil. Öğr.	Lisans sonrası başladı	Amasya, Köy	5 yıl	Yok
EÖ6	Erkek	Sosyal Bil. Öğr.	Son sınıfta başladı	İstanbul, İlçe Merkezi	5 yıl	Yok

Tablo 1’de katılımcılarla ilgili dikkat çeken noktalardan biri, sosyal bilgiler öğretmenlerinin birisi dışında hepsinin KPSS için bir kurs desteğine ihtiyaç duymuş olmasıdır. Yine katılımcılar içinde doktora öğrenimine başlayan henüz bir öğretmen yoktur. Son olarak iki öğretmen çalıştıkları okulda yürütülen proje kapsamında Erasmus+ ile yurt dışı deneyimi yaşadığını ifade etmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Öğretmenlerin sosyal bilgiler özel alan yeterliklerine sahip olma durumları ve bunun lisansta aldıkları eğitimle ilişkisinin araştırıldığı çalışmada veriler, nitel araştırmalarda çok sık kullanılan görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bu teknik, görüşülen kişilere kendilerini doğrudan ifade edebilme imkânı tanıırken, araştırmacıya da görüşme yaptığı kişilerin dünyalarını anlama, bakış açılarını, duygu, düşünce ve tecrübelerini onların ifadeleriyle derinlemesine tanıma imkânı verir (McCracken, 1988).

Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bunun nedeni yarı yapılandırılmış görüşme formunun hem araştırma öncesinde konu alanı ile ilgili temel soruları belirleme hem de araştırma sırasında gelişen durumlara yönelik yeni sorular sorabilme olanağı sağlamasıdır. Araştırmanın konusu kapsamında öncelikle 14 soruluk bir görüşme formu oluşturulmuştur. Daha sonra iki sosyal bilgiler alan uzmanından görüş alınıp sorularda düzenlemeler yapılarak 9 soruluk bir form oluşturulmuş ve bu form ile 3’er öğretmen ve öğretmen adayları ile pilot görüşmeler yapılmıştır. Özellikle bazı sorulara verilen cevapların çok benzer olduğu tespit edildiğinden soru ifadeleri sadeleştirilmiş ve soru sayısı 7’ye düşürülerek nihaî görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmada bilimsel etik ilkelerine ciddiyetle riayet edilmiştir. Öncelikle yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandıktan sonra uygulama izni için araştırmacıların bağlı oldukları üniversiteden etik kurul raporu alınmıştır. Resmî izin prosedürleri tamamlandıktan sonra yapılan tüm görüşmeler için katılımcı kimliklerinin kesinlikle gizli tutulacağı vurgulanıp rahat ve özgür bir ortam hazırlanmıştır. Öncelikle araştırmanın amacı hakkında kısa açıklamalar yapılmıştır. Böylece katılımcıların özel hayatlarının gizliliğine yönelik kaygı taşımamaları amaçlanmıştır (Merriam ve Tisdell, 2016). Sorulara geçilmeden önce katılımcılardan ses kayıt cihazının kullanılması konusunda izin alınmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler, çalıştıkları şehirlerin ve ilçelerin farklılık göstermesi nedeniyle Samsun ilinde buldukları 2017-2018 eğitim-öğretim dönemi sömestr tatili içerisinde farklı günlerde gerçekleştirilmiştir. Görüşme mekânı olarak öğretmenlerin de uygun bulunduğu Samsun öğretmenleri belirlenmiştir. Her bir öğretmen ile yaklaşık 25 ile 40 dakika arası süren görüşmeler yapılmıştır. Daha sonra kaydı yapılan görüşmeler transkript edilerek yazılı hale getirilmiştir. Her bir öğretmenle yapılan görüşmenin yazılı nüshası ilgili öğretmene e-mail atılarak katılımcı teyidi istenmiştir. Bu sayede katılımcıların onayı alınarak görüşmeler sırasında ortaya çıkmış olabilecek yanlış anlamaların veya eksik ifadelerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, belli kurallara dayalı kodlamalarla metinden çıkarılan geçerli sözcüklerin daha küçük içerik kategorilerine dönüştürüldüğü sistematik bir tekniktir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015). Öncelikle katılımcıların görüşmeler esnasında verdikleri yanıtlar Microsoft Word dosyasına aktarılmıştır. Yazıya dökülen veriler, ilk olarak katılımcılara verilen kod isimlerine göre sıralanmıştır. Daha sonra veri analizlerinin ilk adımını gerçekleştirmek için yazıya dökülmüş ve sıralanmış görüşme metinleri araştırmacılar tarafından birer nüsha temin edilmiştir. Araştırmacılar ilk önce metinleri baştan sona ayrı ayrı okuyarak zihinlerinde oluşan ilk görüşleri kısaca not etmişlerdir. Daha sonra ise araştırma problemleri doğrultusunda daha detaylı analizler ile kodlamalar yapılmıştır. Bir sonraki aşamada kodlamalar doğrultusunda bağımsız kategoriler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra bir araya gelen

araştırmacılar, elde ettikleri kategorileri karşılaştırmışlar, farklı çıkan kategoriler üzerinde tartışmışlar ve ortak sonuca ulaşmışlardır. Oluşturulan bu kategoriler, ayrıca yazıya geçirilen görüşme metinleri ile birlikte bir sosyal bilgiler alan uzmanının görüşüne sunulmuş ve güvenilirlik ve tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece analizlerin tamamlanmasıyla birlikte ulaşılan bulgular tablolar ve doğrudan alıntılarla birlikte sunulmuştur. Sunulan alıntılarda öğretmenlerin gerçek ismi yerine kodlar kullanılmıştır (Öğretmenler için kadın ise KÖ1, erkek ise EÖ3 gibi). Ayrıca burada belirtmek gerekir ki araştırmanın bulgular bölümünde verilen tablolardaki frekanslar katılımcı sayısına göre değil konuya ilişkin sunulan görüş sayısına göre belirlenmiştir.

BULGULAR

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Sürecini Planlama ve Ortamı Düzenleme (ÖSPveOD) Konusundaki Görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerin ilk sorusu kapsamında onlara öncelikle ÖSPveOD konusunda kendilerini nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Buna göre ÖSPveOD alanında öğretmenlerin 8'i (%67) kendini yeterli; 4'ü (%33) ise yetersiz olarak değerlendirmiştir. Öğretmenlerin aynı soru kapsamında ÖSPveOD alanında yeterlik kazanmalarını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri ise analiz edilerek Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğretmenlerin ÖSPveOD alanında yeterlik kazanmalarını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri

		Destekleyen faktörler	
Kategori	Kod	f	%
Bireysel çaba ve beceriler	Atandıktan sonra zamanla öğretmenlik tecrübesi kazanma	10	22
	Öğrenci psikolojisi ve hazır bulunuşluk düzeyini bilme	8	18
	Eğitimde teknoloji kullanabilme becerisi (EBA, bilgisayar vb.)	6	13
	Kişisel gelişimle ilgili çalışmalara ilgi duyma	3	7
	Öğrencilerin potansiyeline göre dersi planlama çabası	3	7
	Öğrenciyi güdüleyebilme	3	7
Çalışılan kurum	Sınıf dışı etkinlikler geliştirme becerisi	2	4
	Okulun fiziki imkânlarının yeterli olması	6	13
*Lisans eğitimi	Lisans eğitiminde gerçekleştirilen uygulamalar	2	4
Öğretim programı	Programdaki konuların planlama yapmaya elverişli olması	1	2
KPSS kursu	KPSS hazırlık sürecinde öğrenilen bilgiler	1	2
<i>Toplam</i>		<i>45</i>	<i>100</i>
		Engelleyen faktörler	
Kategori	Kod	f	%
*Lisans eğitimi	Lisans derslerindeki uygulama eksikliği	8	32
	Lisans eğitiminin dünyadaki hızlı değişimi tam yakalayamaması	3	12
Kılavuz kitap	Kılavuz kitapların öğretmenleri tembelleğe itmesi	7	28
	Köy okullarındaki fizikî şartların yetersiz olması	4	16
Çalışılan kurum	Alternatif eğitim araçlarına ulaşma zorluğu	1	4
Bireysel özellikler	Teknoloji kullanma becerisinin yeterli düzeyde olmaması	2	8
<i>Toplam</i>		<i>25</i>	<i>100</i>

Sosyal bilgiler öğretmenleri, ÖSPveOD konusunda yeterliklerini olumlu yönde etkileyen en önemli faktörün bizzat öğretmenlik yapmak ve bu süreçte tecrübe kazanmak olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler bu mesleğin öğrencilerle sürekli iletişim halinde olmayı gerektirdiğini belirtmişler ve bu durumun zamanla öğrencinin dilinden daha iyi anlama ve onları daha iyi tanıyabilme gibi öğretmenlere birtakım avantajlar sağladığını dile getirmişlerdir. Öğretmenler söz konusu yeterlik alanında okulun fiziksel imkânlarının elverişli olması ve öğretim faaliyetlerinde teknoloji kullanabilme becerisi gibi faktörlerin de çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle bir sınıfta akıllı tahta, projeksiyon ve bilgisayar gibi teknolojik araçlar ile bunları etkili kullanabilecek bir öğretmen olduğu takdirde öğretim sürecinin kolaylıkla planlanabileceği ve bunlar sayesinde verimli eğitim ortamlarının oluşturulabileceği belirtilmiştir. Bu görüşte olan bazı öğretmenler sosyal bilgiler dersiyle alakalı birçok tarihsel mekâna sanal gezilerin yapılabileceğini ve EBA sayesinde birçok videoyu işin içine katarak öğretim sürecinin planlanabileceğini dile getirmiştir. Öğretmenlerin söz konusu yeterlik alanını geliştirmelerinde olumlu katkı sağlayan diğer faktörlere genel olarak bakıldığında özellikle öğretmen olarak resmen atandıktan sonra zamanla eğitim ve öğretim süreçlerinde edindikleri tecrübelerin kendilerine olumlu katkılar sağlamış olduğu anlaşılmaktadır.

Dikkat çekici önemli bir nokta da öğretmenlerin ÖSPveOD yeterlik alanını geliştirmelerinde lisansta aldıkları eğitimin katkısının beklenilenin altında kalmasıdır. Dolayısıyla belirtilen görüşlere bakıldığında ÖSPveOD yeterliğini geliştirmede öğretmenlerin genel olarak lisans eğitimi dışındaki faktörleri öncelikli olarak belirlemişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ÖSPveOD yeterliğini kazanmalarını olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör, lisansta aldıkları derslerdeki uygulama eksikliği ya da verimli uygulamaların yapılmamasıdır. Lisans derslerinin genelde teorik olarak işlenmesi ve uygulama süresinin kısıtlı olması öğretmenler tarafından bu yeterliğin geliştirilmesi engelleyen faktörler olarak görülmektedir. Ayrıca öğretmenler, kılavuz kitaplarında ders planlarının hazır olarak sunulduğunu; bu durumun aslında görünüşte öğretmenin işini kolaylaştırdığını ancak öğretmenlerin öğretim sürecini özgün bir şekilde tasarlama konusunda bir çabaya girişmesini engellediğini düşünmektedirler. Ayrıca köy okullarının eğitim-öğretim donanımı bakımından yetersiz oluşu da buralarda görev yapan öğretmenlerin “ÖSPveOD” yeterliğini kazanmalarını olumsuz yönde etkileyen bir diğer önemli faktör olarak tespit edilmiştir. Konuyla ilgili öğretmen görüşlerinden bazı kısa alıntılar şöyledir:

“Öğretim süreci öğretim ortamının düzenlenmesi çok boyutlu süreçlerdir. Üniversiteden aldığım eğitimler, fiilen görev yaptığım süreçler içerisinde edindiğim tecrübeler, bilgi birikimleri ve uygulama imkânlarından kaynaklanan tecrübelerim bu süreçleri daha etkin bir şekilde planlama yapmamı sağlamaktadır. Şu an ki zaman içerisinde yeterli olduğum kanısındayım. İlerleyen zaman ve değişen koşullarda kendimi geliştirerek yeterliğimin devam etmesini sağlayacağım.” (EÖ6)

“Öğretim sürecini planlama konusunda açıkçası tam olarak ne yapmam gerektiğini bilmiyorum. Süreç planlama derken genelde dersi öğrencilerin güdülenmesi, etkinliklerin yapılması ve tekrar şeklinde kafamda oturttum. Ya da tüm bir sürecin derslerinin hafta, ay olarak zamanlanması da olabilir. Başka bir şekli varsa o konuda eksik hissediyorum kendimi. Neden böyle biliyorum çünkü okul eğitiminde sürekli vurgulanan şey buydu. Yani güdüleme ve etkinlik üzerine çok fazla sözlü uyarı aldık. Uygulama olarak bu böyle yapılır şeklinde bir eğitim almadım. Öğretim ortamını düzenleme konusunda ise daha pozitif bakıyorum olaya. Çünkü bu konuda fikir yürüterek ve öğrencilerin hazır bulunuşluklarını göz önüne alarak öğrenme ortamında çeşitli oyunlar yapabiliyorum. ...” (KÖ3)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrenme-Öğretme Sürecinde Alan Bilgisini Kullanma (ÖÖSABK) Konusundaki Görüşleri

Yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin 9’u (%75) ÖÖSABK alanında kendini yeterli; 3’ü (%25) ise yetersiz olarak değerlendirmiştir. Bu oranlar öğretmenlerin bu yeterlik alanında genel olarak kendilerini yeterli olarak algıladıklarını göstermektedir. Öğretmenlerin ÖÖSABK yeterliğini kazanmalarını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

Öğretmenlerin ÖÖSABK alanında yeterlik kazanmalarını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri

Destekleyen faktörler		f	%
Kategori	Kod		
Teknolojik araç kullanımı	Sosyal medyadaki öğretmen paylaşımları	11	16
	Kaynaklara erişim kolaylığı	10	15
*Lisans eğitimi	Lisanstaki alan bilgisi derslerinin katkısı	9	13
	Alan derslerine giren öğretim elemanlarının donanımlı olması	5	7
	MEB’in düzenlediği hizmet içi eğitim faaliyetleri	8	12
Çeşitli eğitim ve etkinliklere katılım	Çeşitli üniversitelerin düzenlediği sertifika programları	4	6
	Erasmus+ programının öğretmenlere sunduğu fırsatlar	2	3
	KPSS kurslarından edinilen bilgiler	1	2
Bireysel çabalar	Gelişmeye açık olma	7	10
	Akademik yayınları takip etmeye çalışma	4	6
Öğrenci etkisi	Bazı öğrencilerin yüksek ilgisi	6	9
<i>Toplam</i>		<i>67</i>	<i>100</i>
Engelleyen faktörler		f	%
Kategori	Kod		
*Lisans eğitimi	Lisansta alan bilgisini öğrenme ama uygulamada kullanmama	10	20
	Öğretim elemanlarının aktif yöntemleri kullanmada yetersizliği	10	20
	Lisans eğitiminde etkinlik tasarlama konusunda ders eksikliği	9	18
	Lisans eğitiminde yaratıcı düşünme becerisinin kazandırılmaması	7	14
Öğretim programı	Lisansta öğrenilen alan bilgisinin artık güncel olmaması	2	4
	Sosyal bilgiler programının ağır; ders saatinin ise yetersiz olması	8	16
İş yükü	Öğretmenlerin iş yükünün ağır olması	4	8
<i>Toplam</i>		<i>50</i>	<i>100</i>

Sosyal bilgiler öğretmenleri ÖÖSABK yeterliği üzerinde en çok sosyal medya üzerinde sosyal bilgiler öğretmen gruplarında öğretmenlerce paylaşılan etkinliklerin, alan bilgisini içeren çeşitli kaynaklara kolayca ulaşabilme imkânının ve lisanstaki alan bilgisi içerikli derslerden öğrenilenlerin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Sosyal medyada oldukça yaygınlaşan alan öğretmenlerine ait sayfalarda ve gruplarda iyi örneklerin paylaşılması bu sürece pozitif katkı sunmaktadır. Öğretmenler, internet üzerinden alan bilgisi ile ilgili kaynakların birçoğuna erişebilme ya da sipariş etme kolaylıklarının olmasını bu yeterliği kazanmada olumlu bir etken olarak düşünmektedirler. Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin, öğretim sürecini planlama ve ortamı düzenleme yeterliğinin, alan bilgisini çeşitli etkinlikler tasarlayarak kullanma yeterliği ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Alan bilgisi konusunda lisansta derslere giren öğretim elemanlarının oldukça donanımlı oldukları ve çok yararlı bilgiler sunabildikleri belirtilmiştir. Proje deneyimi yaşayan iki katılımcının görüşlerinden; Avrupa Birliği Erasmus+ programının öğretmenlere sunduğu yurtdışı eğitim çalışmalarının öğretmenleri güdülediği ve özellikle genç öğretmenlere zengin sınıf içi uygulama deneyimleri sunduğunu anlaşılmaktadır. Ayrıca içeriğini sınav odaklı ve teorik olarak tasarlayan KPSS kurslarının, uygulama boyutunda olmasa da alan bilgisini geliştirmede faydalı olduğu bir öğretmen tarafından ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin ÖÖSABK yeterlik alanını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlerin her ikisinde de lisans eğitime bir gönderme yaptıkları görülmektedir. Öğretmen görüşleri derinlemesine incelendiğinde ise aslında lisans eğitiminde alan derslerine giren öğretim elemanlarının yeterli donanıma sahip oldukları, derslerde gerekli bilgileri verdikleri ve öğretmenlerin de bu derslerden tatmin oldukları anlaşılmaktadır. Ancak öğretmenlerin kendilerini alan bilgisi konusunda yeterli görmelerine rağmen bunları kendi öğrencilerine farklı strateji, yöntem ve tekniklerle, zenginleştirilmiş sınıf içi etkinliklerle uygulamalı olarak sunmaları konusunda ise sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenler bu sorunu ise Tablo 3'te de görüldüğü gibi lisansta öğrendikleri alan bilgisini kullanabilecekleri uygulamaları yapmamalarına, bu konuda hem alan derslerine giren öğretim elemanlarının hem de programda uygulamaya dönük ders sayısının yetersiz olmasına bağlamaktadırlar. Öğretmenler özellikle tarih, coğrafya ve Atatürkçülük konularıyla ilgili etkinlik tasarlamada eksik olduklarını belirtmişlerdir. Tüm bunlar lisans eğitiminde verilen teorik eğitim ile pratik eğitimin uyumlu ve verimli olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Öğretmenler, lisans eğitimi konusu dışında öğretim programının ağır, ders saatinin yetersiz ve iş yükünün de fazla olması gibi faktörleri, ÖÖSABK yeterliğini kazanmada engelleyici faktörler olarak değerlendirmişlerdir. Özellikle iş yükünün fazla olmasından yakınan öğretmenler, alan bilgisini daha etkili sunabilmek için öğrenme ortamının ve öğrenme süreçlerinin önceden planlanması gerektiğini, bunun ise çok fazla zaman aldığı için öğretmenlerin kolaya kaçtıklarını ve kendilerini bu konuda geliştirmediklerini ifade etmişlerdir. Son olarak bazı öğretmenler lisans eğitimi sırasında yaratıcı ve yenilikçi düşünme becerilerinin istenilen düzeyde kazandırılmamasından dolayı öğretmen olduktan sonra da öğretim sürecini planlamada ve öğrenme ortamını düzenlemede vasatın ötesine geçilmediğini savunmuşlardır.

Aşağıda bazı alıntılara yer verilmiştir:

“Alan bilgisi konusunda kendimi yeterli bulmuyorum. Bu konuda kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Üniversitemizin verdiği eğitimle mutfakta ihtiyacımız olan içerik arasında doğrusallık olmadığını söyleyebilirim. Nedeni ise üniversitelerde verilen ders içeriklerinin güncel olmamasıdır.” (EÖ2)

“Öğretim ortamı düzenleme konusuyla yakından ilişkili bir durum bu. Çünkü ortamı düzenlerken neye göre hareket ediyorum? Ders içeriğinin an itibarıyla hangi konulardan oluştuğunu bilip buna göre düzenleme yapıyorum. Mesela Ankara savaşında Yıldırım Beyazıt'ın esir edilmesinin dramatize edilmesi, bir evin gelir gider dengesinin ortaya çıkarılması, Atatürk'ün hangi şartlar altında şapka inkılabını çıkardığını ortaya koymak gibi etkinlikler düzenliyorsam bunlar alan bilgisinin bende mevcut olduğundan kaynaklanmaktadır. Maalesef üniversitelerimizde şöyle bir durum mevcut: sadece alan bilgisi yani sırf bilgi konularında çok yeterliyiz.” (KÖ6)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İzleme ve Değerlendirme Yapma (İDY) Konusundaki Görüşleri

Yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin 5'i (%42) İDY alanında kendini yeterli; 7'si (%58) ise yetersiz olarak değerlendirmiştir. Bu oranlar ilk iki yeterlik alanından farklı olarak İDY alanında öğretmenlerin yarısından fazlasının kendini tam olarak yeterli algılamadığını göstermektedir. Öğretmenlerin İDY alanında yeterliklerini olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4.

Öğretmenlerin İDY konusunda yeterlik kazanmalarını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri

Destekleyen faktörler		f	%
Kategori	Kod		
KPSS kursu	Ölçme-değerlendirme konusunda KPSS kurslarının katkısı	11	29
Mesleki tecrübe	Derslerde kazanılan gözlem ve değerlendirme tecrübesi	7	18
Bireysel çabalar	Ölçme-değerlendirme konusunda yapılan kişisel çalışmalar	6	16
Sınıf mevcudu	Köy okullarında sınıf mevcudunun düşük olması	5	13
Teknoloji kullanımı	Eğitim platformlarında yapılan paylaşımlar	4	11
	Bilgisayar programlarından yararlanma	3	8
*Lisans eğitimi	Staj derslerinde rehber öğretmenin aktardığı tecrübeler	2	5
<i>Toplam</i>		38	100
Engelleyen faktörler		f	%
Kategori	Kod		
	Ölçme-değerlendirme derslerinde uygulama eksikliği	11	20
	Ölçme-değerlendirme ders öğretim üyesinin yetersizliği	9	16
*Lisans eğitimi	Ölçme-değerlendirme dersine karşı önyargı	8	14
	Ölçme-değerlendirme dersinin zor olması	4	7
Öğretim programı	Ders saatinin yetersiz olmasından dolayı süreç değerlendirmesinin yapılamaması	8	14
Sınıf mevcudu	Kalabalık sınıflarda alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerini uygulayamama	7	12
Merkezi sınavlar	Derslerde merkezi sınavlara yönelik öğretim yapılması	4	7
Bireysel tutum	Alternatif ölçme araçlarına yönelik önyargı	3	6
Hizmet içi eğitim	Hizmet içi eğitimlerin yetersiz olması	2	4
<i>Toplam</i>		56	100

Tablo 4'te sunulan öğretmen görüşleri incelendiğinde öncelikle öğretmenlerin İDY yeterliklerini olumlu yönde etkileyen faktörler içerisinde çok azının lisans eğitimiyle ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Öğretmenler İDY yeterliğini geliştirme konusunda en çok değindikleri faktör KPSS kursları olmuştur. Öğretmenlerin lisans eğitimi sırasında veya lisanstan mezun olduktan sonra atanabilmek amacıyla KPSS kurslarını tercih ettikleri ve bu sayede ölçme ve değerlendirme konularına hâkim oldukları belirlenmiştir. Öğretmenler, zamanla ders tecrübesi arttıkça İDY konusundaki yeterliklerinin de geliştiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca ölçme değerlendirme konusunda yapılan kişisel gayretlerin, sosyal medyadaki eğitim platformlarında öğretmenlerce yapılan paylaşımların, teknolojiyi kullanabilme becerisinin İDY yeterliğine olumlu katkılar yaptığını dile getirmişlerdir. Buna ek olarak köy okullarında görev yapan öğretmenlerin bazıları sınıf mevcutlarının az olmasının da İDY konusunda önemli bir avantaj sağladığını; bu sayede geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını rahatça yapabildiklerini, sınavların aritmetik ortalamalarını kolaylıkla hesaplayıp öğrencilerle paylaşabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda lisans eğitiminin olumlu katkısına ise sadece iki öğretmenin vurgu yapması son derece manidardır. Bu öğretmenler, lisans döneminde aldıkları staj dersleri kapsamında kendilerine rehberlik eden öğretmenlerin aktardıkları tecrübeler, sınav okuma-değerlendirme yöntemleri ve kendi dosyalarından gösterdikleri örneklerle bu alanda yeterliklerine katkı sağladıklarını belirtmişlerdir. Sonuçta bu yeterlik alanında da derslerin uygulamalı olarak işlenmesinin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre lisans döneminde aldıkları ölçme değerlendirme derslerinin verimsiz geçmesi, onların İDY konusundaki yeterliklerini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Özellikle adı geçen derslerde alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerinin sınıf ortamında nasıl kullanılacağına uygulamalı olarak gösterilmemesi, dersi veren öğretim üyesinin alanında uzman olmaması, sayısal içerikli konularından dolayı sosyal bilgiler bölümü öğrencilerinin bu derse karşı bir ön yargı taşıması genel itibarıyla eleştirilen faktörler olarak sıralanmıştır. Lisans eğitimi dışında öğretmenler, sosyal bilgiler ders saatinin yetersiz olduğunu bu nedenle dönem sonunda konuları zor yetiştirdiklerini, ayrıca yapılandırmacı yaklaşımın öngördüğü ölçme-değerlendirme tekniklerini uygulayacak zamanlarının kalmadığından yakınmaktadır. Bunun yanında sınıfların kalabalık oluşu ve öğretmenlerin iş yükünün fazla olması da olumsuz bir faktör olarak vurgulanmıştır. Bazı öğretmenler de MEB'in yaptığı sınavların çoktan seçmeli olmasından dolayı kendilerinin de ister istemez aynı tür sorularla ölçme-değerlendirme faaliyetlerini yürüttüklerini dile getirmişlerdir. Özellikle lisans eğitimi boyunca ölçme ve değerlendirme dersinde bahsi geçen alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarının çalışma hayatında öğretmenler tarafından zorlayıcı ve zaman alıcı olduğu; bu yüzden de öğretmenler tarafından çoktan seçmeli sınavların temel ölçme aracı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Son olarak ortak sınav yapan

zümre öğretmenleri arasında bazen anlaşmazlıkların olduğu ve MEB tarafından düzenlenen hizmet içi eğitimlerin İDY alanında yetersiz kaldığı öğretmenler tarafından olumsuz faktörler olarak ifade edilmiştir. Bütün bunlar, öğretmenlerin alternatif ölçme-değerlendirme teknikleri ve süreç değerlendirmesi konusunda daha fazla pratik kazanmalarını engelleyen faktörler olarak ifade edilmiştir. Sonuç itibarıyla İDY yeterliğini kazanma konusunda öğretmenlerin KPSS kurslarını ön plana çıkarmaları, lisanstaki ölçme-değerlendirme dersini ise eleştirmeleri oldukça düşündürücü bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Aşağıda bazı alıntılara yer verilmiştir:

“Kendimi yeterli buluyorum çünkü ölçme ve değerlendirme konusunda üniversitemizin o yıllarda en iyi olduğu konulardan biri olduğunu söyleyebilirim. Bunun nedeni var olan ölçme ve değerlendirme çalışmalarının öğrencilere uygulamalı olarak yaptırılması ve takip edilmesiydi.” (KÖ3)

“Ölçme değerlendirme konusu benim için lisans zamanımda hep sıkıntılı geçmiştir. Açıkçası derslere girmek bile istemezdim. Belki hocadan belki de benden kaynaklanan bir sorun vardı. Derse karşı hep bir korku hissediyordum. Ancak 4. Sınıf yaz okulu ve KPSS hazırlık döneminde ölçme ve değerlendirme dersine karşı bu ön yargım ortadan kayboldu ve sevdiğim bir ders haline geldi.” (EÖ6)

“Derslerimde istediğim şekilde yani öğrencinin gelişimini, durumunu çok iyi özetleyebilecek şekilde ölçme ve değerlendirme araçları hazırlanabilirim. Rubrik kullanırım, çoktan seçmeli sorulardan artık uzaklaşmaya başladım. Çünkü yaratıcılığı baltalıyor.” (KÖ1)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Okul, Aile ve Toplumla İşbirliği Yapma (OAveTİY) Konusundaki Görüşleri

Yapılan görüşmelerde OAveTİY alanında sosyal bilgiler öğretmenlerinin 3’ü (%25) kendini yeterli; 9’u (%75) ise yetersiz olarak değerlendirmiştir. Beklenenin oldukça altında olan bu sonuçlar, öğretmenlerin kendilerini en az başarılı gördükleri yeterlik alanının OAveTİY olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Öğretmenlerin OAveTİY alanında yeterliklerini olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri Tablo 5’te sunulmuştur:

Tablo 5.

Öğretmenlerin OAveTİY konusunda yeterlik kazanmalarını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri

		Destekleyen faktörler	
Kategori	Kod	f	%
Bireysel çabalar	Sorumluluk duygusu ve kişisel çabalar	8	31
	Okul-aile iş birliği temalı çeşitli yayınlar okuma	4	15
Çeşitli faaliyetlere katılım	Çeşitli konferans, seminer, çalıştay ve hizmet içi kurslardan edinilen bilgiler	7	27
	Öğretim elemanlarının yönlendirmeleri ve aktardıkları tecrübeler	3	11
*Lisans eğitimi	Okul deneyimi dersinde veli toplantısına katılım deneyimi	2	8
	Öğretmenlik uygulaması dersinde rehber öğretmenin tavsiyeleri	2	8
Toplam		26	100
		Engelleyen faktörler	
Kategori	Kod	f	%
*Lisans eğitimi	Lisans eğitimi boyunca toplumsal bir projede yer almama	12	21
	Lisans programında doğrudan ilgili bir dersin olmaması	10	17
	İletişim derslerinde bu konunun yüzeysel ve teorik işlenmesi	8	14
	Staj derslerinde aile-toplum boyutunun ihmal edilmesi	8	14
Öğretmen ve veli tutumları	Öğretmenler arasında iş birliği eksikliği	6	10
	Ekstra iş yükü getirdiği için öğretmenlerin isteksiz olması	2	3
	Bazı olumsuz veli tutumlarının öğretmeni olumsuz etkilemesi	3	5
Hizmet içi eğitim Kurumlar arası iş birliği	Hizmet içi eğitimlerin yetersizliği	5	9
	Üniversite ve okullar arasında ortak çalışmaların yapılmaması	4	7
Toplam		58	100

OAveTİY yeterlik alanına ilişkin oldukça sınırlı sayıda olumlu görüş bildiren öğretmenler, bireysel çaba ve sorumluluk duygusu sayesinde bu alanda kendilerini geliştirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler çeşitli kurs ve toplantılar ile okul-aile işbirliğini ele alan bazı yayınların kendilerine yeni fikirler verdiğini ve motive ettiğini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler bu yeterlik alanının gelişmesinde lisans eğitiminin de faydalı olduğunu söylemiştir. Özellikle lisans eğitimi alırken velilerle iletişim kurma noktasında öğretim elemanlarının kendi yaşadıkları tecrübeleri paylaşmaları, okul deneyimi dersinde veli toplantılarına katılma fırsatı yakalama ve öğretmenlik uygulaması dersinde okuldaki rehber öğretmenin

önerileri bu konuda fayda sağlayan faktörler olarak sıralanmıştır. Buradan hareketle okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerinin bu yeterlik alanı için oldukça önemli dersler olduğu söylenilebilir.

Aslında yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin OAveTİY alanında kendi eksikliklerinin farkında oldukları anlaşılmıştır. Bununla birlikte çoğunun eksikliklerini gidermek için çeşitli eğitim faaliyetlerine gönüllü ve aktif bir şekilde katıldıklarını ifade etmeleri ise onların değişime ve gelişime açık olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Öğretmenlere göre OAveTİY yeterliğini geliştirme konusunda kendilerini en çok olumsuz yönde etkileyen faktörler ise lisans eğitimi sürecinde toplumla işbirliği gerektiren herhangi bir uygulama faaliyetinin yaptırılmaması ve bu yeterlik alanıyla ilgili doğrudan bir dersin olmamasıdır. Bu konuda öğretmenler, insan ilişkileri ve iletişim ile topluma hizmet uygulamaları derslerinin amacına uygun olarak işlenmediğini; okul deneyimi gibi derslerin ise formalitenin ötesine geçmediğini belirtmişlerdir.

Öğretmenlere göre okul-aile birliği toplantılarının, okulun gelir gider durumunun tartışıldığı ve karara bağlandığı yerler olarak görülmesi, öğrenci velilerinde söz konusu toplantıların sadece maddiyat içerikli konulardan oluştuğu şeklinde bir algıya sebep olmaktadır. Böylelikle bazı veliler, öğretmenler ile diyalog kurmaktan kaçınmaktadırlar. Ayrıca veli iletişimi konusunda öğretmenlerin farklı fikir ve kanaatlere sahip olması da birbirleriyle işbirliği içinde çalışmalarını engellemektedir. Bunların dışında öğretmenler, üniversitelerin içine kapanık bir yapıda olduklarını ve bu konuda yeterli çalışma yürütmediklerini ifade etmişlerdir. Son olarak görüşmeler sonucunda bazı öğretmenlerin, zaman zaman nezaket dışı veli tavırlarına maruz kalmalarından dolayı bu durumun onların velilerle işbirliği yapmaktan kaçınmalarına neden olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı öğretmenlerin, velilerle diyalog halinde olmayı, öğrenci için faydalı olarak görmelerine karşın iş yüklerinin arttığı gerekçesiyle kendilerini geri çektikleri belirlenmiştir.

Aşağıda bazı öğretmenlerin görüşlerine doğrudan yer verilmiştir:

“Bu konuda gerekli mercilere bu yazdıklarım iletilecekse bu konuda ben çok dertliyim. Ben ve arkadaşlarım lisans eğitiminde bu eğitimden mahrum kaldık. Bundan sonraki dönemlerde lütfen bu olumsuzluk giderilsin. Çünkü lisans eğitimi döneminde hiçbir derste okul, aile ve toplumla işbirliği yapma konusunda bir çalışma gerçekleştirmedik. Sadece sınıf yönetimi ve okul uygulamaları konusunda değinildi. Ancak o da sadece bilişsel düzeyde. Örneğin bir okul uygulamaları dersinde bir veli toplantısına katılımımız sağlansaydı veliyi de tanımış olurduk.” (EÖ1)

“Bu konu benim çok önemseydiğim bir konu. Çünkü hep öğrenciden bir şey istiyoruz. Olmayınca diyoruz ki bu iş ailede başlıyor. Ama bakıyoruz aile ile iletişimde sıkıntı yaşıyoruz. Neden yaşıyoruz? Birçok öğretmen arkadaşım öğretmenler odasına veli girdiği zaman kaçıp gidiyor hemen. Çünkü ne yapacağını, veliye ne önereceğini bilmiyor.” (KÖ3)

“Bu konuda kendimi yeterli görüyorum. Okul ile ilişkisi olan tüm birey ve kurumlarla çok iyi ilişkilerim olduğuna inanırım. Ancak bunları lisans eğitimi ile mi elde ettim? Kocaman bir hayır! Çünkü üniversitede buna yönelik hiçbir etkinlik mevcut değil.” (KÖ1)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Gelişim Sağlama (MGS) Konusundaki Görüşleri

Yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin 4’ü (%33) MGS alanında kendini yeterli; 8’i (%67) ise yetersiz olarak değerlendirmiştir. Bu sonuçlar, genel itibarıyla katılımcıların kendilerini geliştirme konusunda yeterince çaba harcamadıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Öğretmenlerin MGS alanında yeterliklerini olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri Tablo 6’da sunulmuştur:

Tablo 6.

Öğretmenlerin MGS alanında yeterlik kazanmalarını olumlu yönde etkileyen ve engelleyen faktörlere ilişkin görüşleri

Destekleyen faktörler			
Kategori	Kod	f	%
Teknoloji kullanımı	Sosyal medyada paylaşılan güncel bilgiler	10	27
	İnternet üzerinden kaynaklarına erişim kolaylığı	3	8
*Lisans eğitimi	Bölüm, fakülte ve üniversite genelinde yapılan etkinlikler	7	19
	Öğretim üyelerinin önerileri	3	8
Çeşitli etkinliklere katılım	Hizmet içi eğitim faaliyetleri	5	14
	Yurt içi ve yurt dışı proje deneyimleri	3	8
	Yeni yerler gezip görme ve seyahat etme	2	5
	Lisansüstü eğitim	4	11
<i>Toplam</i>		37	100

Tablo 6 devamı

Engelleyen faktörler			
Kategori	Kod	f	%
*Lisans eğitimi	Lisansta mesleki gelişim bilinci oluşturacak bir dersin olmaması	12	15
	Lisanstaki derslerin teorik ilerlemesi	9	11
	Öğrenciyken bir an önce atanma kaygısının yaşanması	9	11
	Öğrencilikte imkânların kısıtlı olması	8	10
	Öğretim programı ağır olduğu için ders geçmeye odaklanılması	8	10
	Lisans eğitiminde öğrencilere yeterli fırsat sunulmaması	7	9
	Lisansta yönlendirmenin zayıf olması	6	7
Öğretmen ve öğretmenlik	Lisans derslerinin güncellikten uzak olması	6	7
	Aşırı iş yükü ve zaman yetersizliği	6	7
	İş dışında aile ve sosyal hayata da zaman ayırma gerekliliği	3	4
	Öğretmenlerin idealist bir düşünceden yoksun olmaları	2	3
MEB'in etkisizliği	MEB'in meslekî gelişimi teşvik etmemesi	5	6
<i>Toplam</i>		<i>81</i>	<i>100</i>

Öncelikle yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin mesleki anlamda kendilerini geliştirmelerinin bir gereklilik olduğuna inandıkları saptanmıştır. Öğretmenler, özellikle MGS alanındaki yeterliklerine en çok olumlu katkı yapan faktörün sosyal medyanın ilgili sayfalarında paylaşılan güncel verilerin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu aynı zamanda sadece öğrenciler üzerinde değil öğretmenler üzerinde de sosyal medyanın ne kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından önemli bir bulgudur. Öğretmenler, özellikle lisans eğitimi alırken sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü ve fakültede gerçekleştirilen panel, seminer, konferans gibi etkinliklerin ve öğretim üyelerinin önerilerinin; öğretmen olduktan sonra ise bazı hizmet içi eğitimlerin MGS alanına önemli katkılar sağladığını düşünmektedirler. Özellikle katılımcılar içinde lisansüstü eğitim yapan ve okulları ile birlikte Erasmus+, TÜBİTAK ve SODES gibi çeşitli projelere katılarak farklı şehir ve ülkeleri tanıma fırsatı yakalayan bazı öğretmenler, MGS yeterliği için lisansüstü eğitim ve proje tecrübesinin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerin meslekî anlamda kendilerini geliştirme konusunda belli bir motivasyona sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca internet üzerinden çeşitli kaynaklara ulaşabilme ve kütüphanelerin hizmetlerinden yararlanabilme imkânı ile çeşitli tarihi ve doğal güzellikleri gezip görme faaliyetlerinin meslekî gelişim için önemli olduğu bazı öğretmenler tarafından vurgulanmıştır.

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, onların MGS alanında yeterlik kazanmalarını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin birçoğunu lisans eğitimiyle ilişkilendirdikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenler lisans eğitimi alırken MGS yeterliği konusunda kendilerini bilinçlendirecek herhangi bir dersin olmadığını, aldıkları derslerin ise hem güncellikten uzak hem de teorik ağırlıklı işlendiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, öğrencilik yıllarında kısıtlı imkânlarla sahip olunması ve buna rağmen ilgili kurumlar tarafından öğrencilere yeterli fırsatın sunulmaması da MGS yeterliğini kazanma konusunda bir dezavantaj olarak belirtilmiştir. Bazı öğretmenler de MGS konusunda zayıf kalma nedenlerini kendi zihinlerinde oluşturdukları anlayışa bağlamışlardır. Buna göre öğretmenler, lisans yıllarında kendilerini meslekî anlamda geliştirme gibi bir dertlerinin olmadığını, derslerin zaten zor olduğunu ve bazı öğretim elemanlarının da öğrenciyi zorladığı için tek amaçlarının fakülteyi uzatmadan geçmek olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca bazı öğretmenler, o dönemlerde atama kaygısı yaşadıkları için meslekî gelişim adına derslerden yeterince istifade edemediklerini, kendilerini geliştirmek için zaman ayırmayıp özellikle son sınıfta mezun olmaya ve KPSS'de yeterli puanı almaya odaklandıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle derslerden yeterince istifade edemeyen iki öğretmen bu durumun gerekçesini diploma notunun KPSS sınav puanına LYS'de olduğu gibi etki etmemesi şeklinde yorumlamıştır.

Öğretmenler, fiili olarak mesleğe başladıktan sonra ise aşırı bir iş yüküyle karşılaştıkları için boş zaman bulma konusunda sıkıntı yaşadıklarını ve dolayısıyla meslekî gelişim için fırsat bulamadıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca MEB'in gözünde meslekî anlamda kendini geliştiren ve geliştirmeyen öğretmenlerin bir farkı olmadığı, kendini geliştirmek için çaba sarf eden öğretmenlerin emeklerinin hiçbir şekilde taltif (maaşta artış, kademe yükselmesi, görevde yükselme vb.) edilmediği dile getirilmiştir. Dolayısıyla öğretmenler MGS konusunda motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyen birçok faktörün bulunduğunu düşünmektedirler. Hatta bir katılımcı, öğretmenliğin memurlar arasında en düşük maaşı alıp en yoğun şekilde çalışan meslek grubu olduğunu ve bunun kendilerine olumsuz yansımaları olduğunu vurgulamıştır.

Ayrıca içerik analizleri sonucunda, öğretmenlerin meslekî sorumluluklarının yanı sıra ailelerine de vakit ayırma zorunluluğu hissettikleri, bu durumun ise onların profesyonel gelişime ekstra zaman ayırma konusunda isteksiz davranmalarına neden olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla iş yükünün fazla olmasından

kaynaklanan yıpranma ve meslekî deformasyon öğretmenlerin profesyonel açıdan gelişimlerinin önünde engel olarak görülmektedir. Son olarak iki katılımcı da MGS konusunda yeterlik kazanmayı olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörün öğretmenlerin idealist öğretmen anlayışına sahip olmamalarından kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara MGS yeterliliklerini değerlendirmeleri ve bu yeterliği kazanmada etkili olan olumlu ve olumsuz faktörlerin neler olduğu sorulduktan sonra onlara “Bir öğretmen olarak MGS yeterliliğini kazanmak için neler yapıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur:

Tablo 7.

Öğretmenlerin MGS yeterliliğini geliştirmek için yaptıkları faaliyetler

Öğretmen Görüşleri				
Kategori	Kod	f	%	
Zümreler ile iş birliği yapma	Zümreler ile görüş alışverişinde bulunmak	12	16	
	Eğitim ve öğretmenlikle ilgili kitap ve dergiler okumak	9	12	
Kitap okuma	Branşla alakalı bazı akademik yayınları takip etmek	5	7	
	Tarih ve coğrafya içerikli kitaplar okumak	5	7	
	Hizmet içi eğitimlere katılmak	9	12	
	Bilgisayar kursuna gitmek	7	9	
Çeşitli eğitim faaliyetlerine katılma	İngilizce kursuna gitmek	4	5	
	Lisansüstü eğitim almak	3	4	
	Açıktan ikinci üniversite okumak	3	4	
	Çeşitli projelere katılmak	3	4	
	E-sertifika programlarına katılmak	2	2	
	Webinar seminerlerini takip etmek	1	1	
	Bireysel çabalar	Alanla ilgili sosyal etkinliklere katılmaya çalışmak	7	9
		Önemli yerleri gezip görmek	6	8
<i>Toplam</i>		76	100	

Tablo 7 incelendiğinde öğretmenlerin MGS konusunda kendilerini geliştirmek için çeşitli faaliyetler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Buna göre, öğretmenlerin fikir alışverişinde bulunmak amacıyla zümreleri ile değerlendirmeler yaptıkları, kendi alanları ile ilgili bazı akademik yayınları takip ettikleri, çeşitli sosyal etkinliklere ve projelere aktif olarak katıldıkları saptanmıştır. Ayrıca, bir dünya vatandaşı olabilmek amacıyla yabancı dil kurslarına gittikleri ve bilişim teknolojisi alanında kendilerini geliştirmek amacıyla bilgisayar kurslarına katıldıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin meslekî kariyer gelişimlerine katkı sunması amacıyla lisansüstü programlara devam etmeleri bir diğer önemli faktör olarak dikkat çekmektedir. Bu bulgular lisans eğitimi boyunca meslekî gelişimleri için yeterli imkân ve seçeneklere sahip olmayan öğretmenlerin, mesleğe atıldıktan sonra kendilerini geliştirmek için az veya çok bir çaba içerisine girdiklerini göstermektedir.

Aşağıda bazı öğretmenlerin görüşlerine doğrudan yer verilmiştir:

“Kendimi mesleki alanda geliştirebilmek için daha öğrenciyken etkili öğretmenlik seminerlerine katılmışım. Ayrıca İngilizce ve bilgisayar operatörlüğü kursuna gittim. MEB hizmet içi eğitimlerine katıldım. Özellikle de EBA ile ilgili olanlardan çok faydalandım. Kendimi öğretmenliğe sürekli hazır ve etkili tutmak için sıkı bir takip gerçekleştiriyorum. Dünyada eğitimle alakalı yeni yöntemleri kendi sınıfıma uyarlamaya çalışıyorum. Örnek aldığım öğretmen arkadaşlarım da var tabi ki onlardan da faydalanıyorum. Yüksek lisans yapıyorum çeşitli kongrelerde bildiriler sundum. Tabi bunların olmasına lisans eğitimim etkili oldu mu? Bu konuda çok fazla katkısı oldu diyemeyeceğim daha çok bireysel tarzda ilgi ve merak duygum ile hareket ettim ve ediyorum. Lisans da daha çok birkaç hocamın önerileri olmuştur bunları da söylemeden geçmemek gerek.” (EÖ2)

“Bu konularda üniversitemizin bizlere yeterli fırsatlar sunmadığını var olan fırsatların ise bizlere ulaşma konusunda eksiklikler olduğunu söyleyebilirim. Mesleğe başladığım ilk günden bu yana hizmet içi eğitimlerle açıklarımı kapatmaya çalışsam da çok fazla sonuç alamamaktayım. Bu nedenle meslekte tecrübeli kişilerle paylaşımları arttırabilmek adına kendi çalıştığım ilçem de proje yürütmekteyim. Ayrıca mesleğimle ilgili akademik gelişmeleri yakından takip etmeye çalışıyorum. Ders olarak saymaya kalksam bir ya da bilemedin iki ders sayılır. Bunlardan birincisi özel öğretim yöntemleri dersinde eksiklerimizi gördüğümüz için kendimizi şu konuda eğitmem gerekir düşüncesinden hareket ettirdiği için katkısı olmuştur. Aslında mesleki gelişime yönelik somut, net bir ders yoktu lisans da. Hala daha mevcut değil.” (KÖ6)

“Öğretmenlik yaptığım her an mesleki gelişimi sağlamak için çaba içerisinde olacağım. Çünkü zaman değişiyor, öğrenciler değişiyor. X, y, z kuşakları gibi değişimler mevcut. O yüzden benim de değişmem kaçınılmaz. Bunun için her türlü hizmet içi faaliyetlere katılım göstermeye çalışıyorum. Gerçi MEB’in yaptığı bu merkezi hizmet içi kurslara kimler katılıyor çok merak ediyorum. Çünkü bize çıkmıyor. Ancak gerek özel eğitim kurumlarının gerek mahalli hizmet içi kurslar olsun bunlara katılım gösteriyorum. Ayrıca Erasmus+, TÜBİTAK ve Sodes gibi proje

kaynakları üzerinden de eğitim aldım ve almaya devam ediyorum. Sosyal medya üzerinden, forumlardan ve eğitim siteleri üzerinden gelişmeleri takip ediyorum. Şehirimde bulunan üniversitede gerçekleşen konferans, sempozyum gibi programlara katılım gösteriyorum. ..." (EÖ3)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterliklerini Kazanma Konusunda Lisans Aldıkları Derslerin Etkililiğine İlişkin Görüşleri

Öğretmenlerin özel alan yeterliklerini kazanma konusunda lisans eğitimleri sırasında aldıkları derslerin etkililiğine ilişkin görüşleri Tablo 8’de sunulmuştur:

Tablo 8.

Öğretmenlerin özel alan yeterliklerinin kazandırılmasında lisans derslerinin etkililiğine yönelik görüşleri

Etkili Olan Dersler	f	%	Etkisiz Olan Dersler	f	%
Öğretmenlik uygulaması	12	15	Ölçme ve değerlendirme	10	15
Özel öğretim yöntemleri 1-2	12	15	Topluma hizmet uygulamaları	10	15
Okul deneyimi	11	13	İnsan ilişkileri ve iletişim	9	13
Öğretim ilke ve yöntemleri	10	12	Sınıf yönetimi	7	10
Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı	9	11	Program geliştirme	7	10
Rehberlik	7	9	Sosyal bilgiler sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri	6	9
Tarih grubu dersleri	6	7	Sosyal bilgiler ders kitabı incelemeleri	6	9
Bilim, teknoloji ve sosyal değişme	6	7	Rehberlik	5	7
Drama	5	6	Coğrafya grubu dersleri	4	6
Bilimsel araştırma yöntemleri	4	5	Felsefe grubu dersleri	4	6
<i>Toplam</i>	<i>82</i>	<i>100</i>	<i>Toplam</i>	<i>68</i>	<i>100</i>

Görüşmeler sırasında öğretmenler, özel alan yeterliklerini kazanmada lisans aldıkları dersler içinde etkili olan ve olmayanlar grubunda birçok ders ismini zikretmelerine rağmen burada özellikle frekansı en yüksek olan derslere yer verilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde doğal olarak katılımcıların görüşlerinde bazı farklılıkların olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin bazı öğretmenler yeterlik kazanmada rehberlik dersinin faydalı olduğunu düşünürken bazıları ise bu dersin çok etkisiz geçtiğini ifade etmektedir. Genel itibariyle öğretmenler lisans eğitiminde özel alan yeterliklerini kazandırma konusunda öğretmenlik uygulaması, özel öğretim yöntemleri 1-2, okul deneyimi, öğretim ilke ve yöntemleri ile öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı derslerini en etkili dersler olarak değerlendirmişlerdir. Bu derslerin birçoğunun ortak özelliği uygulama ağırlıklı eğitim dersleri olmasıdır. Buradan hareketle lisans uygulamalı olarak verilen derslerin daha faydalı olduğu söylenilebilir. Öğretmenler ayrıca rehberlik, tarih grubu dersleri, bilim, teknoloji ve sosyal değişme, drama ve bilimsel araştırma yöntemleri gibi derslerin de kendilerine önemli katkılar sağladıklarını belirtmişlerdir. Buna karşın ölçme ve değerlendirme, topluma hizmet uygulamaları, insan ilişkileri ve iletişim, sınıf yönetimi ve program geliştirme gibi derslerin ise önemli dersler olmakla birlikte dersin işleniş şekli ve öğretim elemanlarından kaynaklı çeşitli nedenlerle kendi gelişimlerine pek fazla katkı sağlamadıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde sosyal bilgiler sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri, sosyal bilgiler ders kitabı incelemeleri, rehberlik, coğrafya ve felsefe grubu derslerinin de çok etkili olmadığı vurgulanmıştır.

Aşağıda bazı öğretmenlerin görüşlerine doğrudan yer verilmiştir:

"Hep aynı dersten bahsediyorum galiba ama özel öğretim yöntemleri 1 ve 2 dersleri etkili oldu. Coğrafya dersleri etkili oldu. Osmanlı tarihini de faydalı derslerden sayabilirim. Öğretim ilke ve yöntemleri dersi de faydalı oldu. Başka rehberlik dersi ben de etki bırakmıştır. Bir de ekonomiye giriş dersi bir sözelci olarak faydalı oldu diyebilirim. En faydasız dersler kısmında sayabileceğim sosyal bilgilerim temelleri dersi vardır herhalde ilk sırada." (KÖ3)

"Öğretmenlik uygulamaları en fazla fayda sağlayan, sosyal bilgiler ders kitabı incelemeleri ise en az fayda sağlayan derstir." (EÖ4)

"Özel öğretim yöntemlerini sanırsam hemen hemen her öğretmen söylemiştir. Ben de destekliyorum çünkü uygulama yaptırılıyor. Materyal geliştirme, okul deneyimi gibi dersler zaten liste başı olur. Sanat ve estetiği burada da saymak istiyorum." (EÖ1)

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterliklerinin Daha Etkili Kazandırılması için Lisans Verilen Eğitime İlişkin Önerileri

Öğretmenlerin, özel alan yeterliklerinin daha etkili bir şekilde kazandırılabilmesi için lisans verili eğitime yönelik sundukları öneriler, Tablo 9’da sunulmuştur:

Tablo 9.

Öğretmenlerin özel alan yeterliklerini kazandırmada lisans eğitiminin iyileştirilmesine yönelik önerileri

Öğretmen Görüşleri	f	%
Dersler uygulama ağırlıklı olmalı	12	17
Derslerde mesleki etik ve liyakatin önemi kavratılmalı	10	14
Atanma kaygısı ortadan kaldırılmalı	10	14
Eğitim fakültesi ve okullar koordineli çalışmalı	9	12
Staj dersleri dört yıla yayılmalı	9	12
Lisans programı güncellenmeli	8	11
Meslekî gelişime yönelik seçmeli dersler konulmalı	5	7
Velilerle etkili iletişimin püf noktaları öğretilmeli	4	5
Öğretim üyeleri, uzmanlık alanlarında derslere girmeli	4	5
Derslerde alan bilgisini geliştirecek etkinlikler düzenlenmeli	2	3
<i>Toplam</i>	<i>73</i>	<i>100</i>

Tablo 9’daki öğretmen görüşleri incelendiğinde özellikle uygulamalı derslerin lisans eğitimi programında daha fazla yer kaplaması ve staj derslerinin tüm lisans süresine yayılması önerisi dikkat çekmektedir. Yine aynı şekilde lisans eğitimi sürecinde atanma kaygısının ortadan kaldırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Lisans öğrenimi boyunca işlenen derslerin güncel olması, öğretim üyelerinin kendi uzmanlık alanlarındaki derslere girmesi, lisans eğitimi programına meslekî gelişim ve veli ile iletişime yönelik derslerin eklenmesi hususları da öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Eğitim fakülteleri ile özellikle ilkökul ve ortaokulların işbirliği içerisinde olmalarının gerekliliği de vurgulanan bir başka husus olmuştur.

Aşağıda bazı öğretmenlerin görüşlerine doğrudan yer verilmiştir:

“Öncelikle ilk ve ortaöğretim kademelerindeki ders programlarında yapılan güncellemeler gibi lisans programlarında da güncelleme yapılması gerektiğine inanıyorum. Öğretmen adayını sahaya daha fazla entegre edebilecek bir şekilde dersler ve program organize edilmeli. Yani en basitinden uygulama aşaması teoriden kat be kat daha fazla olmalı. ... Öğrencileri gerçek sınıf ortamlarında daha fazla bulundurmalı bu program. Öğretim görevlileri ya da öğretim üyeleri uzmanı olmadıkları derslere girmemeli çünkü mevcut haliyle sıkıcı olan bu dersler daha da sıkıcı hale geliyor. Genel olarak lisans programı günümüz bilgi çağında çok âtıl bir şekilde duruyor. ... Okul deneyimi derslerinin haftalık ve dönemlik haftalık ders saatleri artırılmalı, genel olarak azaltılması gerektiğini düşündüğüm bir ders yok. Sosyal bilgilerin temelleri dersi bu yeterlikleri kazandırmada gereksiz olduğu için çıkarılmalı, ya da içeriğinde değişiklik yapılmalı. Özel öğretim yöntemleri, öğretim ilke ve yöntemleri gibi derslerin uygulamaları artırılmalı. Öğretmenlik uygulaması dersinin her sınıf düzeyine konulmalı. Çünkü öğretmen adayının gerçek bir eğitim öğretim ortamına katıldığı başka bir ders yok ve buna rağmen ders saati çok az. Öğretim elemanlarının uzmanlık alanına uygun derslere girmesi hem onlar hem de öğrenciler için çok faydalı olacaktır. ...” (KÖ2)

“Öğretim ilke ve yöntemleri, drama gibi öğretim süreciyle doğrudan ilişkili derslerin haftalık ders saatleri artırılmalı, alan derslerinin ders saati azaltılıp etkili aktarılmasına dikkat edilmeli. Öğretmenlik uygulaması milli eğitimle daha koordineli olup belli bir planlama doğrultusunda her sınıf düzeyinde olmalı. Öğretim elemanlarımızın dersleri daha ciddiye alarak bize anlattıkları yöntem ve teknikleri kullanarak dersleri planlamaları gerekir.” (EÖ1)

SONUÇ ve TARTIŞMA

Özel alan yeterlikleri, bir öğretmenin kendi branşında sahip olması gereken meslekî bilgi ve becerileri ifade eder. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterliklerini kazanmalarında etkili olan faktörler ile lisans eğitiminin bu konudaki rolünün incelendiği araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

ÖSPveOD Yeterlik Alanına İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ÖSPveOD konusunda genel itibariyle kendilerini yeterli gördükleri tespit edilmiştir. Öğretmenler, bu yeterliği kazanmada okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması gibi dersleri faydalı görmekle birlikte daha çok öğretmenlik mesleğine fiilen başladıktan sonra zamanla kazanılan öğretmenlik tecrübesinin bu konuda etkili olduğuna inandıkları belirlenmiştir. Burada öğretmenler ÖSPveOD yeterlik alanına ilişkin birçok lisans dersinin olduğunu açıklamakla birlikte uygulama eksikliğinden dolayı bu derslerden yeterince istifade edemediklerini düşünmektedirler. Uslu’nun (2013) çalışması, öğretmenlerin bu görüşlerini teyit eder niteliktedir. Uslu’nun (2013) sosyal bilgiler lisans programını özel alan yeterlikleri açısından incelediği çalışmasında sosyal bilgiler eğitimi lisans dersleri ile

ÖSPveOD yeterlik alanını oluşturan üç alt yeterliğin ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Atik-Kara ve Sağlam (2014) da yaptıkları çalışmada öğretmenlik meslek derslerinin genel olarak ÖSPveOD yeterliğinin performans göstergelerini karşıladığını belirlemişlerdir. Bu yeterlik alanına ilişkin benzer bir sonucu Karaca'nın (2004) çalışmasında görmek de mümkündür. Karaca (2004) çalışmasında çeşitli branşlarda ÖSPveOD üzerine araştırmalar yapmış ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu yeterlik alanında diğer branşlardan daha yüksek bir ortalama ile kendilerini yeterli gördüklerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Şengül ve Alkaya (2016) Türkçe öğretmenlerinin söz konusu yeterlik alanında kendilerini yeterli gördüklerini; Dede (2008) ise matematik öğretmenlerinin öğretimlerine yönelik öz-yeterlik inançlarının yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymuştur.

ÖÖSABK Yeterlik Alanına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendilerine en çok güvendikleri ve kendilerini en yetkin hissettikleri alan, ÖÖSABK özel alan yeterliği olmuştur. Araştırmaya katılan 12 öğretmenin 9'u söz konusu yeterliğe sahip olduğunu düşünürken 3'ü ise birtakım eksiklikleri olduğundan dolayı henüz kendilerini yeterli olarak değerlendirmemişlerdir. Öğretmenler alan bilgisi yönünden kendilerini yeterli görmelerini ise hem lisansta aldıkları eğitime hem de lisans dışındaki sosyal medya, kişisel çabalar, kaynaklara erişim kolaylığı, hizmet içi eğitimler ve KPSS kursları gibi birtakım faktörlere bağlamışlardır. Dolayısıyla bazı eksiklikler olsa da lisansta verilen alan derslerinin ve o dersleri yürüten öğretim elemanlarının ÖÖSABK yeterliğini kazandırmada etkili olduğu söylenilebilir. Bu sonuçlara paralel olarak Karacaoğlu (2008) yaptığı çalışmada öğretmenlerin alan bilgisini kullanma yeterliği konusunda kendilerini yeterli gördüklerini belirlemiştir. Yine bir başka araştırmada Yeşil (2006) sosyal bilgiler öğretmenlerinin alan bilgisi konusunda yeterli olduklarını ortaya koymuştur. Ancak öğretmenlerin bu yeterlik alanında gelişimlerini engelleyen lisans eğitimiyle ilgili faktörlere bakıldığında ise ortaya daha olumsuz bir tablo çıkmaktadır. Buna göre öğretmenler, lisans sürecinde alan bilgisini iyi öğrendiklerini ama bu bilgiyi ders esnasında nasıl daha farklı ve etkili şekilde kullanabilecekleri konusunda sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenler bunun nedenini ise özellikle lisansta uygulamalı derslerin yetersiz oluşuna, öğretim elemanlarının derslerde farklı yöntem ve teknikleri kullanmamalarına, bir dersin yapılandırma yaklaşımına uygun olarak nasıl tasarlanabileceğine ve konuyla ilgili nasıl etkinlik geliştirilebileceğine dair yeterli dersin olmamasına bağlamışlardır. Benzer şekilde Yılmaz ve Tepebaş (2011) mesleğe yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenleri ile yaptığı görüşmeler sonucunda, bazı katılımcıların lisans öğrenimlerinin kendilerini öğretmenlik mesleğine hazırlamada yetersiz olduğunu düşündükleri ve teorik bilgileri gerçek sınıf ortamında pratiğe aktarmada güçlük yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmen adaylarıyla yapılan birçok çalışmada da burada ortaya çıkan sonuçları destekleyen bulguları görmek mümkündür. Örneğin Dikici, Yavuzer ve Gündoğdu (2006) yürüttükleri çalışmada sosyal bilgiler öğretmenliği mezunlarının, öğretim elemanlarının kullandığı öğretim yöntemlerinin ilgilerini çekmediğini ifade etmişlerdir. Yılmaz'ın (2009) çalışmasında öğretim elemanlarının geleneksel öğretim yöntemlerini çok sık kullandıkları ve yapılandırma yaklaşımın teoriden uygulamaya geçirilmesine ilişkin yeterli model davranışlar sergilemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Karasu-Avcı (2017) sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla yaptığı araştırmasında, lisans derslerinin çok yüksek oranda anlatım yöntemiyle işlendiğini tespit etmiştir. Çulha-Özbaş'ın (2012) çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendilerini bilgi aktarıcısı olarak tanımlamaları sosyal bilgiler öğretmen eğitiminde bir takım sorunların olduğunu göstermektedir. Nitekim Ünlü, Koçoğlu ve Ay (2015), sosyal bilgiler lisans programının hala bilgi aktarıcı öğretmenler yetiştirdiğini ifade etmiştir. İlkokul ve ortaokul programlarında yapılandırma eğitim anlayışı esas alındığı halde, buralarda öğretmenlik yapmak için eğitim fakültelerinde öğrenim gören adayların aldıkları derslerin ağırlıklı olarak anlatım yöntemine dayalı olarak işlenmesi önemli bir çelişkidir. Çünkü öğretmen adayları bu sıralarda yapılandırma yaklaşımın desteklediği yöntem ve tekniklerin uygulama süreçlerini gözlemlemeden veya yeterince tecrübe etmeden mezun olabilmektedirler. Bu anlamda literatürde yapılan çalışmalar, öğretmen adaylarının öğrendikleri bilgilerin ezberden öteye geçmediğini ve mesleğe atandıktan sonra bunları nasıl kullanacaklarını bilmediklerini göstermektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programından ve öğretim elemanlarından beklentilerinin çeşitli aktif öğretim yöntemlerinin kullanılması ve daha çok uygulamaya yer verilmesi şeklinde olduğu anlaşılmaktadır (Akhan, 2015; Karasu-Avcı, 2017; Ersoy ve Yağcıoğlu, 2019).

İDY Yeterlik Alanına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada katılımcı öğretmenlerin yarıdan fazlasının İDY yeterlik alanında kendilerini yetersiz gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin ortaya koydukları görüşlere göre bu durumu ortaya çıkaran en önemli nedenleri iki grupta toplamak mümkündür. Birincisi lisans dönemindeki derslerle alakalıdır. Buna göre özellikle ölçme değerlendirme alanında öğrenilen bilgilerin pratikte nasıl kullanılacağına

öğretilmemesi, lisans döneminde verilen ölçme değerlendirme derslerinin verimsiz geçmesi, söz konusu derse ve dersin öğretim elemanlarına karşı önyargının olması en önemli olumsuz faktörlerdir. İkincisi ise öğretmenlik yapılan okul ve öğrencilerle ilgilidir. Buna göre sosyal bilgiler ders saatinin yetersiz olması ve sınıfların kalabalık olması sağlıklı izleme ve değerlendirme çalışmalarının yapılmasının önündeki en büyük engellerdir. Oysa Uslu (2013) yapmış olduğu çalışmada lisans programı derslerinin İDY yeterliğinin tüm alt yeterlikleri ile ilişkilendirilebildiğini belirlemiştir. Dolayısıyla sosyal bilgiler lisans programında İDY yeterliği ile ilişkili derslerin yer aldığı ancak verimli işlenmesi noktasında bazı sorunların olduğu söylenebilir. Literatürdeki ilgili bazı çalışmalar araştırmancının bu sonucunu destekler niteliktedir. Örneğin Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş (2010) yaptıkları çalışma ile öğretmenlerin sınıfların kalabalık oluşu, maliyet ve zaman yetersizliği nedeniyle ölçme-değerlendirme konusunda sorunlar yaşadıklarını tespit etmişlerdir. Kesten ve Özdemir (2010) ile Topkaya ve Yılar (2016) da yaptıkları çalışmalarda öğretmenlerin özellikle alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullanma konusunda kendilerini yetersiz gördüklerini ortaya koymuşlardır. Aydoğmuş ve Coşkun-Keskin (2012) ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin performans ve proje dışında süreç odaklı ölçme-değerlendirme araçlarını nadiren kullandıklarını tespit etmişlerdir. Bu konuda Akkuş'un (2014) araştırma sonuçları oldukça çarpıcıdır. Buna araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının %76'sının yapılandırıcı yaklaşıma dayalı ölçme-değerlendirme etkinlikleriyle ilgili hiçbir deneyimleri olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yine Karacaoğlu (2008) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin İDY alanında kendilerini yetersiz gördükleri belirlenmiştir. Bu sonuçlardan farklı olarak Duran, Mıhladız ve Ballıel'in (2013) ilköğretim öğretmenleriyle yaptıkları çalışmada ise öğretmenlerin alternatif değerlendirme yöntemlerine yönelik "orta" düzeyde bir yeterliğe sahip oldukları tespit edilmiştir. Plake, Impara ve Fager'ın (1993) Amerikalı öğretmenlerle yaptıkları çalışmada ise öğretmenlerin ölçme-değerlendirme konusunda ilgili olarak puanlama ve yorumlama konusunda yeterli oldukları ancak sonuçları iletme konusunda, test geçerliği ve puanların güvenilirliğini hesaplamada ise eksiklikleri olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

OAVETİY Yeterlik Alanına İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğretmenler, öncelikle eğitim-öğretim faaliyetlerinde başarıya ulaşabilmek için OAVETİY yeterlik alanını çok önemli bir faktör olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Öztürk'ün (2009) sosyal bilgiler öğretmenleri ile OAVETİY yeterliği üzerine yaptığı çalışmasında öğretmenlerin söz konusu yeterlilik alanını çok önemsedikleri bulgusu bir yönüyle bu araştırmada ulaşılan sonucu desteklemektedir. Bununla birlikte araştırmada öğretmenlerin kendilerini en zayıf gördükleri alanının OAVETİY özel alan yeterliği olduğu tespit edilmiştir. 12 katılımcının sadece 3'ü kendini söz konusu alanda yeterli olarak değerlendirmiştir. Öğretmenler, bu alandaki yetersizliğin gerekçesini ise lisans eğitimi sürecinde OAVETİY yeterliğini doğrudan kazandırabilecek lisans derslerinin olmamasıyla ve toplumla işbirliği gerektiren projelere katılım eksikliğiyle açıklamışlardır. Ayrıca bu araştırmancının sonuçları lisans eğitimi dışında, öğretmen olarak atandıktan sonra karşılaşılan bazı velilerin olumsuz tavırlarından ve aşırı iş yükünden ötürü öğretmenlerin özellikle velilerle çok fazla iletişim kurmaktan kaçındıklarını ortaya koymaktadır. Araştırmada ulaşılan bu sonuçların desteklenmesinde Uslu'nun (2013) çalışması önemlidir. Çünkü Uslu (2013) yaptığı çalışmada OAVETİY özel alan yeterliğine ait dört alt yeterlik alanının, hiçbir sosyal bilgiler lisans dersi ile ilişkili olmadığını tespit etmiştir. Bu sonuçları destekleyen bir başka çalışmada Numanoğlu ve Bayır'a (2009) aittir. Numanoğlu ve Bayır (2009) araştırmalarında, bilgisayar öğretmenlerinin görüşlerine dayanarak öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri içinde en düşük ortalamayı okul, aile ve toplum ilişkileri yeterlik alanında tespit etmişlerdir. Bununla birlikte çalışmanın bu sonucundan farklı olarak Gül ve Aslan (2016) ise öğretmenlerin okul-çevre ilişkileri konusunda kendilerini yeterli gördükleri bulgusuna ulaşmışlardır. Westergard (2013) ise çalışmasında okul-aile işbirliğinin sağlanabilmesi için velilerle işbirliği konusunda okul idaresinin toplu yetkinlik oluşturması, öğretmenlerin kendi aralarında hem kolektif yeterliğe hem de bireysel yeterliğe sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır.

MGS Yeterlik Alanına İlişkin Sonuçlar

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin MGS özel alan yeterliği konusunda kendilerini çoğunlukla yeterli görmedikleri ve birtakım eksikliklere sahip oldukları söylenilebilir. Aslında MGS alanında sosyal medyanın, hizmet içi eğitimlerin, lisansüstü eğitimin ve çeşitli projelere katılımın öğretmenlere önemli katkılar sağladığı belirlenmiştir. Ancak öğretmenlere göre lisans mesleki gelişim bilinci kazandıracak derslerin olmaması, yönlendirmenin zayıf olması ve derslerin güncellikten uzak olması gibi nedenler MGS alanında lisans eğitiminin katkısını sınırlandırmaktadır. Yine öğretmenler, lisans eğitimi sürecinde, MGS yeterliğini geliştirmelerine engel teşkil eden faktörlerden biri olarak atanma kaygısını vurgulamışlardır. Buna göre öğretmen adayları atanma kaygısının motivasyonu düşürmesi, diploma notunun KPSS puanını etkilememesi ve özellikle son sınıfta KPSS'ye odaklanma gibi

nedenlerle mesleki anlamda kendilerini geliştirmeyi ihmal ettiklerini ve bir an önce mezun olup atanmaya şartlandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca lisans eğitiminden kaynaklı engeller dışında kendini geliştiren donanımlı öğretmenlerin MEB tarafından desteklenmemesi, ödüllendirilmemesi ve öğretmenlerin atandıktan kısa bir süre sonra idealist öğretmen duygusunu kaybetmeleri MGS yeterliğini geliştirmenin önündeki en büyük engeller olarak sıralanmıştır. Bu bulgulardan hareketle sosyal bilgiler öğretmenlerinin MGS yeterliği konusunda istenilen düzeyin altında olmalarının önemli bir sorun olduğu söylenilebilir. Çünkü bu durum onların gelişime ve değişime açık olma konusunda eksiklikleri olduğunu göstermektedir. Literatürdeki bazı çalışmaların sonuçları bu araştırmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Ceylan ve Özdemir (2016) Türkiye’de ve İngiltere’deki öğretmenler üzerinde mesleki gelişim konusunda yaptıkları çalışmada Türkiye’deki öğretmenlerin, İngiltere’deki meslektaşlarına göre mesleki gelişime gereken önemi vermediklerini tespit etmiştir. Uştı, Mentiş-Taş ve Sever (2016) ise öğretmenlerin mesleki gelişimine yönelik yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin lisans eğitimi sırasında MGS yeterliğine yönelik hiçbir ders almadıklarını ortaya koymuştur. Özer ve Gelen’ in (2008) çalışmalarında tespit edilen öğretmenlerin, mesleki yeterlikler konusunda kendilerini öğretmen adaylarına göre daha az yeterli gördükleri bulgusu da yine bu çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir.

Lisans Derslerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgulara göre özel alan yeterliklerini kazandırmada öğretmenlik uygulaması, özel öğretim yöntemleri 1-2, okul deneyimi, öğretim ilke ve yöntemleri ile materyal tasarımı gibi uygulamalı lisans derslerinin en faydalı dersler oldukları tespit edilmiştir. Buna karşın ölçme-değerlendirme, topluma hizmet uygulamaları, insan ilişkileri ve iletişim, sınıf yönetimi ve program geliştirme gibi derslerin ise bu konuda en az katkı sağlayan dersler oldukları belirlenmiştir. Ayrıca sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri, felsefe grubu dersleri ve sosyal bilgiler ders kitabı incelemeleri gibi derslerin de öğretmenlerce etkisiz dersler olarak nitelendirildikleri ortaya konulmuştur. Araştırmada etkisiz olarak tespit edilen bu dersler ile Uslu’nun (2013) çalışmasında ortaya koyduğu sosyal bilgiler öğretmeni özel alan yeterlikleriyle ilişkilendirilemeyen lisans derslerinin bazıları tutarlılık göstermektedir. Ermiş, Uygun ve İnel (2010) de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulamalı bir ders olan okul deneyimi dersini faydalı bir ders olarak düşündüklerini ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçları destekleyen bir başka araştırma da Akhan’a (2015) aittir. Bu çalışmaya göre sosyal bilgiler öğretmen adayları, öğretmenlik uygulaması ve diğer uygulamalı dersleri, meslekî gelişimlerine en fazla katkısı olan dersler olarak belirtmişlerdir. Beldağ ve Yaylacı’nın (2014) yaptığı çalışmada öğretmen adayları bazı sorunlar yaşanmasına rağmen öğretmenlik uygulaması dersini önemsediklerini ve sınıf yönetimi konusunda tecrübe kazandıklarını ifade etmişlerdir. Farklı branşlarda öğrenim gören öğretmen adaylarıyla yapılan araştırmalar sonucunda da yine okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerinin mesleki tecrübe kazandırma açısından faydalı bulunduğu belirlenmiştir (Demircan, 2007; Özay-Köse, 2014). Çelik ve Arıkan’ın (2012) İngilizce öğretmenleriyle yürüttükleri araştırma bu sonuçlarla benzerlik gösteren bir diğer çalışmadır. Araştırma sonucunda İngilizce öğretmenliği lisans programının en güçlü yönünün, uygulama derslerini içermesi; en güçsüz yönünün ise öğretmenleri gerçek sınıf ortamına hazırlayamaması olarak tespit edilmiştir. Ayrıca İngilizce öğretmenlerinin mesleğe başladıklarında çocuklara yabancı dil öğretimi konusunda kendilerini yetersiz gördükleri ulaşılan bir diğer önemli bulgudur. Araştırmada topluma hizmet uygulamaları dersinin özel alan yeterliklerini kazandırmada etkisiz derslerden biri olarak belirtilmesi ise oldukça dikkat çekicidir. Bilindiği gibi sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık boyutu ile topluma hizmet uygulamaları dersinin içeriği yakın ilişkilidir. NCSS’ye (2001: 240) göre sorumlu vatandaşlar yetiştirmek için öğrencilere yalnızca içerik bilgisi vermek yeterli değildir. Aynı zamanda öğrencilere, vatandaşlık becerilerini öğretme ve bu becerileri sınıfın dışında toplumsal sorunlara uygulama fırsatları sunulmalıdır. Böylece öğrenciler, yalnızca sivil katılım becerilerini değil, aynı zamanda programda inceledikleri konular hakkında ilk elden bilgi edinme fırsatı yakalarlar. Ancak burada gözden kaçırmamak gerekir ki katılımcı öğretmenlerin topluma hizmet uygulamaları dersini etkisiz olarak nitelendirmeleri dersin yapısı ve içeriğinden ziyade işlenmesi ile ilgilidir. Literatürde Küçüköğlü, Korkmaz, Köse ve Taşgın’ın (2014), sınıf öğretmeni adayları ile yaptıkları çalışmanın bulguları bu sonuçla paraleldir. Söz konusu çalışmada, sınıf öğretmeni adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersini olumlu değerlendirmelerine karşın, yaptıkları uygulamaların dersin amaçlarına yeterince hizmet etmediğini düşündüklerini ortaya konulmuştur.

Özel Alan Yeterliklerini Kazandırmada Lisans Eğitimine İlişkin Öneriler

Öğretmenlerin özel alan yeterliklerini kazandırma konusunda lisans eğitimine ilişkin yaptıkları önerilerin genel olarak sosyal bilgiler lisans ders programının yeniden ele alınıp güncellenmesi gerektiği üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan tüm sosyal bilgiler öğretmenleri kendi deneyimlerinden hareket ederek lisans programında uygulama derslerinin ağırlığının artırılması önerisinde

bulunmuşlardır. Literatürde birçok çalışmada bu sonuçları destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Yılmaz'ın (2009) öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen yetiştirme programında ders sayısının ve bunlar içinde konuyla ilgisi olmayan derslerin bir hayli fazla olduğu belirlenmiştir. Akhan'ın (2015) araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adayları lisans programında teorik derslerin fazla, uygulamalı derslerin ise yetersiz olduğunu; bununla birlikte uygulamalı ve pedagojik derslerin daha yararlı olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir. Dündar'ın (2018) yaptığı çalışma sonuçları da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının pedagojik dersleri alan eğitimi ve genel kültür derslerinden daha gerekli gördüklerini ortaya koymuştur. Tüm bu sonuçlar sosyal bilgiler lisans programında uygulamalı derslerin ağırlığının artması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Ancak son olarak 2018 yılında güncellenen sosyal bilgiler lisans programı incelendiğinde uygulamalı dersler 14 saate düşürülmüştür. Oysa uygulamalı dersler; 1998 lisans programında 32 saat, 2006 programında ise 28 saattir. Buna göre 2018 programında öğretmenlik uygulaması I-II ve topluma hizmet uygulamaları dersleri dışında uygulamalı bir ders belirtilmemiştir (Sağdıç, 2018; Akarsu, Yılmaz ve Geçit, 2020; Tonga, 2020). Bununla birlikte 2018 lisans programının tartışılması bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi bu araştırma, 2018 lisans programına göre eğitim alarak mezun olan öğrenci ya da atanmış öğretmen henüz olmadığı için 2006 sosyal bilgiler lisans programına göre eğitimlerini tamamlayarak atanmış olan öğretmenlerle yürütülmüştür.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin dikkat çeken önerilerinden biri de okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması gibi staj derslerinin sadece son sınıfta değil ilk yıllardan başlayarak tüm sınıf düzeylerinde verilmesi yani dört yıla yayılması önerisidir. Literatürde yer alan bazı çalışmalarda da öğretmen adaylarının söz konusu staj derslerinin lisans öğreniminin ilk yıllardan başlayarak verilmesinin yararlı olacağını bildirdikleri görülmektedir (Tonga, 2012; Ünlü ve diğ., 2015; Ersoy ve Yağcıoğlu, 2019). Araştırmada öğretmenler tarafından yapılan bir başka öneri, lisans programında özel alan yeterlikleriyle ilişkili olmayan dersler olduğu; dolayısıyla bunların programdan çıkarılarak meslekî gelişim anlayışı kazandırabilecek daha faydalı derslere yer verilmesi önerisidir. Literatürde benzer sonuçlara ulaşan çalışmaları görmek mümkündür. Örneğin Yılmaz'ın (2009) çalışmasında ulaştığı bulgulara göre sosyal bilgiler öğretmen adayları, lisans programında sosyal bilgiler konularıyla alakalı olmayan derslerin olduğunu düşünmektedirler. Matematik öğretmen adaylarıyla çalışmasını yürüten Baştürk ise (2011) çalışmasında öğrencilerin bazı derslerin içeriğinin belirsiz ve bazı derslerin ise gereksiz olduğunu düşündüklerini ortaya koymuştur.

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından özel alan yeterliklerinin geliştirilmesinde faydalı olacağı düşünüldüğü için sıklıkla vurgulanan diğer öneriler ise öğretim elemanlarının sadece uzmanlık alanlarındaki derslere girmesi, atanma kaygısının azaltılması ve eğitim fakülteleri ile okulların daha koordineli çalışması önerisidir. Literatürde bu önerileri destekleyen çalışmaları görmek mümkündür. Yılmaz'ın (2010) öğretim elemanlarıyla yaptığı çalışmanın sonucunda sosyal bilgiler eğitimi çıkışlı akademisyenlerin sayısının artırılmasının faydalı olabileceği ifade edilmiştir. Akhan'ın (2015) çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmen adayları bölümlerinde yeterli öğretim elemanı olmadığı için başka bölümlerden derse gelen öğretim elemanlarının dersleri verimli işlemediklerini dile getirmişlerdir. Yine Ünlü ve diğ.'nin (2015) yaptıkları çalışmalarında, alan dışı öğretim elemanlarının uygulamalı derslere girmemesi gerektiği sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından vurgulanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının lisans eğitiminden beklentilerini inceleyen Ersoy ve Yağcıoğlu'nun (2019) araştırmasında ise akademisyenlerin niteliği ile ilgili etkili iletişim becerileri, konu alanı uzmanlığı ve olumlu rol model olabilme gibi konularda mesleki uzmanlık beklentisi içinde oldukları belirlenmiştir. Son olarak bu çalışmada özel alan yeterliklerinin geliştirilmesi için eğitim fakültelerinin ve millî eğitime bağlı okulların daha koordineli çalışması konusundaki öğretmen önerilerini destekleyen bazı araştırmaların olduğunu da söylemek gerekir. Söz konusu çalışmalarda da öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları ile yetiştirilen bu öğretmenleri istihdam eden MEB arasında yeni politikaların geliştirilmesi, etkili ve sürekli bir işbirliğinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Özoğlu, 2010; Yılmaz, 2010).

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı, verilerin Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Sosyal Bilimler Öğretmenliği (SBÖ) bölümünden mezun olup atanmış sosyal bilgiler öğretmenlerinden toplanmış olmasıdır. Dolayısıyla öğretmen yeterliklerinin kazanılmasında lisans eğitimiyle ilgili ortaya konulan görüşler, sadece Türkiye genelinde uygulanan sosyal bilgiler lisans programıyla ilgili olmayıp özellikle OMÜ SBÖ programındaki uygulamalardan da kaynaklanmış olabilir.

Öneriler

Bilindiği gibi yeni sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı YÖK tarafından 30 Mayıs 2018'de güncellenip yayımlanarak eğitim fakültelerinde uygulanmaya başlandı. Dolayısıyla yeni lisans programının

ilk mezunlarını vermesi için 2022 yılını beklemek gerekecektir. Bu tarihten sonraki araştırmalarda söz konusu yeni lisans programına göre sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünü bitirip atanan öğretmenlerle 2017'de güncellenen öğretmenlik yeterliklerini kazanmalarında yeni lisans programının etkisi üzerine araştırmaların yapılması yararlı olabilir. Ayrıca alan yeterliklerini kazandırmada yeni sosyal bilgiler lisans programının ne kadar etkili olduğu bu dersi veren öğretim elemanlarının görüşlerine göre irdelenebilir. Son olarak aynı konu nicel ve karma desenli araştırmalarla ve daha geniş katılımcı grubuyla çalışılarak literatüre katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akar, E. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenliği son sınıf öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine verdikleri değer ve mesleki yeterlilikleri: Uşak örnekleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Akarsu, A. H., Yılmaz, A. ve Geçit, Y. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen eğitimi programlarının yapısı: 2006-2018 programlarının karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56, 23-60.
- Akhan, N. E. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler lisans programı üzerine düşünceleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 32, 267-289. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2735>
- Akkuş, Z. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yapılandırmacı yaklaşıma dayalı ölçme ve değerlendirme etkinliklerine ilişkin görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 13-27.
- Ata, B. (2007). Yeni sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının ilköğretim 2005 sosyal bilgiler dersi (6. ve 7. sınıflar) öğretim programı açısından değerlendirilmesi. Erişim adresi: <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/dosya/sosyalbilgiler.doc>
- Atik-Kara, D. ve Sağlam, M. (2014). Öğretmenlik meslek bilgisi derslerinin öğrenme-öğretme sürecine yönelik yeterliklerinin kazandırılması yönünden değerlendirilmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 28-86.
- Aydoğmuş, A. ve Coşkun Keskin, S. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin süreç odaklı ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma durumları: İstanbul ili örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 110-123.
- Beldağ, A. ve Yaylacı, A. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitim sistemi hakkındaki görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(48), 90-107.
- Baştürk, S. (2011). Matematik öğretmen adaylarının eğitim fakültesindeki eğitim-öğretim sürecini değerlendirmeleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 58-94.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (19. baskı.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ceylan, M. ve Özdemir, S. (2016). Türkiye ve İngiltere'deki öğretmenlerin sürekli mesleki gelişime ilişkin görüşlerinin ve katılım durumlarının incelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 397-417.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8th ed.). New York, NY: Routledge.
- Çelik, S. ve Arıkan, A. (2012). Öğretmen yetiştirme programlarının İngilizce öğretmen adaylarını ilköğretimde İngilizce öğretimine ne kadar hazırladığına yönelik nitel bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 77-87.
- Çelikkaya, T., Karakuş, U. ve Demirbaş, Ç.Ö. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme- değerlendirme araçlarını kullanma düzeyleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 57-76.
- Çoban, A. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı: Betimsel bir karşılaştırma. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 27-46.
- Çulha Özbaş, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmeni olarak, ben kimim? Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleki kimliklerine yönelik görüşlerinin metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 821-838.
- Dede, Y. (2008). Matematik öğretmenlerinin öğretimlerine yönelik yeterlik algıları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 741-757.
- Demircan, C. (2007). Okul deneyimi II dersine yönelik öğrenci görüşlerinin incelenmesi (Mersin Üniversitesi örneği). *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 119- 132.
- Dikici, A., Yavuzer, Y. ve Gündoğdu, R. (2006). Eğitim fakültesi mezunlarının eğitim bilimleri derslerine ilişkin görüşleri (Niğde Üniversitesi örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 172, 250-262.
- Dönmez, C. ve Uslu, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 42-63.
- Duran, M., Mıhladı, G. ve Balliel, B. (2013). İlköğretim öğretmenlerinin alternatif değerlendirme yöntemlerine yönelik yeterlilik düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 26-37.
- Dündar, Ş. (2018). An examination of the necessity and functionality of courses required in a social studies teacher education program. Paper presented at the 5th International Conference on Education and Social Sciences

- (INTCESS) içinde (ss.899-906). 5-7 February 2018, Istanbul: Turkey. Erişim adresi: http://www.ocerint.org/intcess18_e-publication/papers/503.pdf
- Ermış, H., Uygun, K. ve İnel, Y. (2010). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okul deneyimi II dersi etkinliklerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications* (ss.673-681), 11-13 November, Antalya-Turkey. Erişim tarihi ve adresi: 05.10.2019 tarihinde <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/148.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Ersoy, F. ve Yağcıoğlu, Ö. (2019). 21. Yüzyılın sosyal bilgiler öğretmen adaylarının lisans eğitiminden beklentileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(9), 1-26.
- Gül, İ. ve Aslan, D. (2016). Okul, aile ve toplum ilişkilerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 203-218.
- Karaca, E. (2004). Öğretmen adaylarının planlama ve öğretim süreci yeterliklerine ilişkin algıları. (s.6-9). XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Karaca, E. (2008). Eğitimde kalite arayışları ve eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 61-80.
- Karacaoğlu, Ö. D. (2008). Öğretmenlerin yeterlilik algıları. *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 70-97.
- Karasu-Avcı, E. (2017). The views about the graduate program of social studies teaching of the candidates of social studies teacher. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 756-786.
- Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarının içerik değerlendirmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2(1), 41-57.
- Kesten, A. ve Özdemir, N. (2010). Sosyal bilgiler öğretim programının ölçme değerlendirme boyutunun öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Samsun ili örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 223-236.
- Kızılcıoğlu, A. (2005). Eğitim fakültelerinde yeniden yapılandırma sürecine ilişkin eleştiriler ve öneriler. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(14), 132-140.
- Küçüköğlü, A., Korkmaz, Z. S., Köse, E., ve Taşgın, A. (2014). Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin görüşleri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 1-26.
- McCracken, G. (1988). *The long interview*. Londra: Sage Publications.
- MEB. (2002). *Öğretmen yeterlilikleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (2006). *Tebliğler Dergisi (Kasım 2006)*. 69(2590), 1491-1540.
- MEB. (2008). *Öğretmenlik yeterlilikleri, öğretmenlik mesleği genel ve özel alan yeterlilikleri*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.
- Mentiş Taş, A. (2004). Sosyal bilgiler öğretmenliği eğitimi program standartlarının belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 28- 54.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çeviri Ed.). Ankara: Nobel.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation* (4th Edition). San Francisco: Jossey-Bass.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 s.k). *Resmî Gazete*, 14574; 24 Haziran 1973.
- NCSS Select Subcommittee. (2001). *Service-learning: An essential component of citizenship education*. *Social Education*, 65, 240-241.
- Numanoğlu, G. ve Bayır Ş. (2009). Bilgisayar öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği genel yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 197-212.
- Özav, L. (2001). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı üzerine düşünceler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 165-177.
- Özay-Köse, E. (2014). Okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerine yönelik öğrenci ve öğretmen- öğretim elemanı tutumları (Erzurum Örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 1-17.
- Özer, B. ve Gelen, İ. (2008). Öğretmenlik mesleği genel yeterliklerine sahip olma düzeyleri hakkında öğretmen adayları ve öğretmenlerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 39-55.
- Özoğlu, M. (2010). Türkiye’de öğretmen yetiştirme sisteminin sorunları. *Seta Analiz*, 17(26), 131-155.
- Öztürk, M. K. (2009). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin okul, aile ve toplum ilişkileri yeterlik alanına ilişkin görüşleri ve öz değerlendirmeleri. *Bilgi*, 49, 113-126.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.

- Plake, B. S., Impara, J. C., & Fager, J. J. (1993). Assessment competencies of teachers: A national survey. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 12(4), 10-12.
- Sağdıç, M. (2018). Türkiye’de 2018 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler lisans programının 2006 lisans programı ile karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(10), 308-321.
- Struyven, K., & De Meyst, M. (2010). Competence-based teacher education: Illusion or reality? An assessment of the implementation status in Flanders from teachers’ and students’ points of view. *Teaching Teacher Education*, 26, 1495-1510.
- Şengül, K. ve Alkaya, E. (2016). Türkçe öğretmenlerinin özel alan yeterlikleri: Bir durum belirleme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(2), 87-108.
- Şişman, M. (2007). *Öğretmenliğe giriş*. (3.Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tonga, D. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(4), 780-803.
- Tonga, D. (2020). Son yirmi yılda Türkiye’de sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1547-1564.
- Topkaya, Y. ve Yılar, M. B. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri hakkındaki görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 593-596.
- Turan, S. ve Kaymakçı, S. (2019). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı Neler Getirdi? 2. *Uluslararası Temel Eğitim Kongresi (UTEK)* bildiri kitabı içinde (ss. 1028-1036). 23-27 Ekim 2019, Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Uslu, S. (2013). Sosyal bilgiler eğitimi lisans programının sosyal bilgiler öğretmeni özel alan yeterlikleri açısından incelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 126-139.
- Uslu, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının özel alan yeterliklerine ilişkin öz-yeterlik inançlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Uştu, H., Mentiş Taş, A. & Sever, B. (2016). Öğretmenlerin mesleki gelişime yönelik algılarına ilişkin nitel bir araştırma. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 82-106.
- Ünlü, İ., Koçoğlu, E. ve Ay, A. (2015). Sosyal bilgiler lisans programındaki uygulamalı derslere yönelik öğretmen aday görüşlerinin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 1, 371-386.
- Westergard, E. (2013). Teacher competencies and parental cooperation. *International Journal about Parents in Education*, 7(2), 91-99.
- Yeşil, R. (2006). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterlikleri (Kırşehir örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 61-78.
- Yeşil, R. (2009). Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterlikleri (Kırşehir örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 327-352.
- Yılmaz, K. (2009). Lisans düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretmen adaylarının görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(3), 31-53.
- Yılmaz, K. (2010). Lisans düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretim elemanlarının görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 297-332.
- Yılmaz, K. ve Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: Mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 157-177.
- YÖK (1998). *Eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programları*. Ankara.
- YÖK (2007). *Eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programları*. Ankara.
- YÖK (2018). *Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı*.
- YÖK (2020). *Öğretmenlik programları müfredatı*. 18.08.2020 tarihli ve 75850160-199-E.50746 sayılı resmî yazı. Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/egitim-fak%C3%BCltelerine-yetki-devri.aspx>